

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ז

דף כ"ז

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

לֹא אֶמְנִי פֶּנֶם מֵהָלַךְ
בְּיָרוּשָׁן הַלֵּל חֲסִידֵי עֲשִׂין נ
עוֹשֵׂה אֱלֹהִים סִי קוֹמֵד סַעֲפָה
:ח

[illegible]

פניני רש"י

לֹא יִשְׁמִידָה מִתֵּימָא. דְּלֹא
מֵטִי עַד הֵכָא וְאִין טַעֲנַת
חוּנָא בְּחִנְיָ גִיעִין לְמִימַר
אִיִּסְנָא...

המבטית. **אסמכתא.** המבטית
לחבריו דבר על מנת שישנה
דבר לפחד וסומך כלבו
כשעת התנאי שיוכל לקיים
הדבר כשיגיע זמן וישיג
הזמן יאמץ ולא יוכל לקיים:
(רש"ם ב"ב קסח).
והשליש את שטריו.
המלוה והלוה מקרובו ביד
שלוש שטר טעור היה להם
לכתוב שטר וסמכו על
השליש:

אם אין אני נותן לו. את המוסר...

(כ"מ קז):
ולחרמין. בעלי תיגרה
ומריבה וגחלי ממון:
(כ"ק קיג).

תוספות

ולרב הונא אסמכתא היא
הוה מצי למימר דס"ל לרב
הונא דאסמכתא קניא אלא
ניחא ליה ליישב רב הונא
אליבא דהלכתא דרבי פסיק
במסך כרבי יהודה:
דלא מתמיס ומזותית, וכיון
דהתמיס כבר גמר וביטל ולא
להסמיכו בדבר שאינו מכוון:
שאני הכא דאמר ליבטלו
ומזותית פ"י מטעם הודאא
כדפרושת לעיל:

והוללתא אסכתאבא דא
זכר, לבארה דאמר בל
מעבשי דאילו אמר מעבשי
מעבשי שבל קיין בבל
דמכור דכומבס בל אהור
(י"ג פ"ט כ"ט) ומהר אורי' דע"כ
דאמר מירי דאמר מעבשי
דמכורא קיין מעבשי ומהם קיין
במכור וקיין סודר בל
מעבשי ויום מעבלי בל
דבאר לקמן פ"ה דהושעני
(ז' פ"ה) דאמר מעבשי
דאמר מעבשי ומהם קיין א"י
מעבלי בל כנון אם אמר
לאחר ל' יום א"י א"י קיין ד
לאחר ל' יום וכבר דררא
דאמר לביה א"י ע"כ מ"ה
האב אמר מעבשי דאמר
אמר דרדק בל חשבו
מעבלי בל קיין בבל
חשבו ל' מעבלי מעבלי בל
אסכתאבא דאמר מעבשי
מעבשי מעבשי מעבשי מעבשי
שבל אסכתאבא דאמר

שאני לפי שהוא דרך מכר דמיירי
לר"י שהרי כמה פעמים אין שם א
גוזמא הוא מה שמתנה עמו בערב
הרגין ותרמים שגזולין ממון ועתה

לדיון דמחילה היא לית בה אסמכתא דמיד וזהו בה חצירו וכן במוסר
לד חצירו ואמר לו אם לא אעשה כך וזהו במה שצריך קנה דליכא
אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן וכן דעת הרמב"ם
"ול ואין בו דעת רש"י" ו"ל בפרס הזה" (ב"מ 97 מה): וכן הוא דמלא

ההם העותק יצטרפו לחבירו ואמר לו
אלס אני חוזר כי אמתול כך ערעני
והלה אומר אל אני חוזר כי אכפול
לך ערעוקו נתקיימו הנחלים דברי
י' ויסי [רבי יוסי לעמיה] דקסבר
אסמכתא קניא רבי יהודה אומר
ידיו שקיקה כנגד ערעוני ויפירי רבי
י' ז"ל שם אל ויכפול ואל אי ימתול
נמסוס דאסמכתא היא אלמלא אפילו
בדמיה אסמכתא שייכא דאסמכתא ויהי
נמי נספרע מקצת חובי דאסמכתא לעיל
בסמוך מוכח הכי דודאי הוא תנאי
מתורת מתיבא לא דלי לא הכי דס"ל
לרבי יוסי דאסמכתא קניא היחל קניא
וכן הסער והלה כבר מתחיל מקצת
שטנודו וסוב אינו חוזר ונציג אלס
יודאי מתחלת כך התנה אלס נחמי
לכך השאר נמסר ונפול בשליש יום אל
יהיה המעות אלס פרעון אלס מתנה
ואפ"ה רבי יהודה אומר לא ימן אלמלא
אלסמכתא אפילו מתנה ומתיבא
אלס קניא אלס ה"פ שאני הכא
לדמר ליבטול וזמתי כלומר שהוא
מורה שאלס לא לאומו ומן
למאפיון בלילה בעל שם שער:

והחללתא אסמכתא קניא. וואס
 דלגא אינס וואס דקט מויה צ"ד תשוב. וואס דלגא אינס כלומר אפי'
 דומיא דהאל צט שאית גמור דאס גמור אלז גמור אקלמ פסיט'
 גלגא כי דהא קורא אקמ דאס דמתינא לא לעיל נלמתינן גדידיס
 דכי היכי דלמך נמתינן דלדעא דחלה צט לא דהירו הבא נמי כי
 חלפסי וסמיה לא עלה על דעמו שטייט צט חולא ואלא לריב:
 ודוא דקט מויה בב"ד חשוב. כלומר אינס לאפקעי ממונא גנו:
 צי דינא דרב אמר ורב חלי וסלא כדברי הרמב"ם ז"ל שזהרין סמוך
 וחס כדברי יהוה לא לומר צ"ד מוחה ויבסו האשמושי ז"ל צ"ד
 תשוב למה יז הא לא דמך פסקא מוחה נשך (דף קי: טו) דכל היבא
 דמך מעכשיו ליבא נשום אסמכתא וקנין סודר ע"כ נלמכשיו איה
 דאי מעכשיו לא קני בשר הכי נמי לא קני דהא דהד סודר למיה
 דלא כלומר לחברי שמוך פרה וזו אלא פסקא קי אלז לחאזי ז"ל יום
 דלא קנה לא היבא דלא קיימא בנחלו אלז היבא דלא מעכשיו (בבבוי
 אפ.) וכיון דכל קנין על כרחי מעכשיו איה ומעכשיו קני לנפולי

אשכנחא ד"ד חשב למה לי חירין ר"ם ו"ל דמי דרמי דמעשוי מבעט
 שנקרא לו שדור אצל הכה שאל מפר ליד מי שהיה עמו סוף קריין
 בעתלמא דכל שאני מוקר ליד חבירו אלא מעשוי מועיל בהן אלא קריין
 דמעתים ויזמיה בנדרו ויבחר דרמא ו"ל בפרקין ע"פ פשוט ו
 הכה דוקא קאמר משום דהאי גברא לא מדעתיה בנדר אמר דלי לא
 ד"ד חשב מצי אפי"ר דלא אמר מעשוי דב"ד חשב אלים לאקפועיה
 ומיהו וכל קין מעשה א"ר לא שמה ליה כי במה הכי לא קי ד
 שהיה שדן לחבירו סתם וקט מידו לאלתר קטא אצל כי אחי אש
 שאני קוה לא כלל מש"ה אר הכה בקנין סתמא משום דב"ד
 דבריה דכל היכא דליכא מעשוי לית ביה משום אשכנחא ובמפתח
 ו"ל כי דאי משום אשכנחא דב"ד נגזר בה קין ליה א"ר
 לנצטלן בנדרה גומר שואר שאם לא לא לאו וזמן ראויהו בטעל
 הוהא כי בזה שם אנאי ר"ה אר קין סתם אלא אר כי כלן אשכנח
 גומא אשכנחא אפי"ר כי במה קטא הלא ביטעל ויזמיה הלך
 בנדרה צעין ד"ד חשב דבקנין קיי חבירה ובמעשוי ליכא למיתם
 להאי דהוי ד"ד חשב לא קין מעשוי לאקט אסדי דלא מחייב ציי דמי
 אשכנחא גמורה מוקר ליה ובמפתח ויזמיה ו"ל שאין אר אשכנחא
 ויזמיה סתמא כי נראה לי: **נדרה דהוי** ונצטלן ונצטלן שדן
 ויזמיה סתמא כי נראה לי: **נדרה דהוי** ונצטלן ונצטלן שדן

דאז די יידן, בשעת האטנא דמיית בחור האומן לאנער (5) גמר ויהיב גיטא מעכשיו הלך היו גט ולהיב גמר בלביה למיחיו גט אכל האי אי הוה ידע דלחניס לא הוה מבטל וכוותיה ולא גמר ומקי: ראמר דבר שמואל לא שנייה חתימה, אע"ג דלחניס והא מינח אנים ולא

לְהַיּוֹ בַּעַל: דְּלִמָּא אֲנִיכָא דְּמִינִילָא
שָׂאנִי. וּמַעֲבָדָא אֲנִיכָא דְּמִינִילָא הוּא
דְּזִימִינִי דְּלֵילָא מַסְתַּחֲבָא בְּהַיָּא בַּעַל
וּמַעֲבָדָא לֵיהּ לְחַסְקִי בְּזִמְנִי (וּלְמַלְא)
אֲסִיק (אֲדַעְתִּיהּ) וּכְפִי הֵכִי לֹא הִמְנָה
מַשּׁוּם הֵכִי יָא מִימִינִים בְּהַיָּא וְעַן אֲסִיק
גַּמְר וּמִקְטִי דְּלִיהוּי גַּט אֲפִילוּ עֵיכֻב
שׁוּם אֲסִיק אֲבָל עֲלֵמָלָא יָא אֲיִמִינִים
פְּטוּר: וְזָרֵב הוּנָא. דְּלִמָּא כְּתִיב
וְזִימִינִי אֲמִילָא אֲסִיק אֲסִיק כְּתִיב
דְּבָרִים עֲלֵמָלָא וּסְמֵךְ עַל דַּעְתּוֹ כְּסִיב
שָׂאנִי יָכִיל לֵבָא בְּזִמְנִי לֵהֲכִי קִלְמָר
הֵכִי וּלְמַסְתַּחֲבָא לֹא קִינָא: שָׂאנִי חָבֵא.
לֵהֲכִי קִינָא: דְּאֲרַמִּינִים וְזִימִינִים לְבָרִי.
דְּלֵגְבִיז מִי וּלֹא הוּא אֲסִיק אֲסִיק: מִי
שְׂפִירָא מַעֲבָדָא חֻבֵּי וְחֻשְׁלֵי אֵת שְׂפִירָא.

ואמר רב נחמן אמר
י"אין הלבב כר' יוסי
שאני הכא דאמר
אסמכתא קניא והוא
מנייה בב' חשוב:
חרבון וכו' כחשוי
מה שהן של בית המלך
ולך בש"א בכל גודרין
חוצ'

היה אסמכתא ולא קניא לעממיה דרב: שאני הכא דאמר ליבשן ובויתיה. שלא היה בהן ממנה דכח חמור ממון לו שטרו: והבטת אסמכתא קניא. ואפי' דלא תמסס: אלא דלא איתא אנים. ונחשבת דמכוחא לאנישי של האי דלעיל דמסקיה מעבדא: אלא דקני מוניה. שלא יחזור בו: ורב' דהי' שבוש. שיהא מומחה לביס' וכל הי' תלת מיני בעינן בה דאי חוד בלא אידך לא קני אלא כולה': ב' צענין (כל צענין וקנין וצ"ח) תשוב: ב' מ' דהיינו. אלא שחורב על עסקי ממון שאם בלא להורגו יכול לדור על זה שהוא של תרומה ויאמר נדר זה עני אלוני של תרומה אפי' שאינו של תרומה נדר שלא יעלה לפי שאין חיוני להו והבדל מומר ודאי ממי דרבי: ואנסין: (להורגיה) שהוא ליסטיים בעלמא שאינו אורג: ולמבזבזין. טעם מכא הנזק ורואה ליתום פירותיו צע"כ: אף על פי שאינו של תרומה. יכול ליהוד שכן של תרומה כדי שלא יעלה וממנו' ולא ו' ח' ו' קתני: בכל גזריה: להם: מין

[illegible]

דוד

וסוף כל בני העיר בשעת שידוכין היינו כי חיבי דליותו ב"ד חשוב ולא יהא ערבון אסמכתא ונרא מאשכנשי וגם בלא קנין ב"ד חשוב דלמי שמתבייש ביותר מי שחזרו בו לא חשוב אסמכתא כלל ולא ר' הורגים נפשות על עסקי ממון ולחרמים קילי טפי וזו אף וזו קתני: **שורם של תרומה** וא"ת התנה לאכילה לזרים אבל מוכסין מאי אהני לעולם יסאל המכס וייל שלא היו רגילים ליקח מכס זה ממוליכי

פּלפּול וּלֹא פִירוּשׁ:

דר"ש"י סובר דאסמכתא לא קניא אף במחילה, ועיי"ש בר"ן שפירש כוונתו

ג, ועוד האריך הר"ן לדון בדיני אסמתכא, באיזה אופן קניא ובאיזה אופן

סיכום על דברי הר"ן ש

הר"ן הוכיח מרש"י (ב"מ מח): דלא ס
הגמ' בסוגיין באופן אחר לפי רש"י.

ב הר"ן דן, באיזה ציור נאמר מסקנת ה
קניא, והביא בזה כמה שיטות הראש

קושיות פשוטות

דף כז.

גמ', אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה לא הייתי נודר

קשיא:

קשה, דמשמע מזה דבנות שוח הוא מין מעליא של תאנים, ועדיפי משאר תאנים, ולכן לא רצה הנודר לאוסרם, וזה קשה, דמבואר בש"ס בהרבה מקומות, [עי' במשנה דמאי (פ"א מ"א)], להיפוך, דבנות שוח היא מין גרוע של תאנים.

תירוץ:

הריטב"א בר"ה (טו): תירץ, שבאמת בנות שוח הוא מין גרוע, וכוונת הגמ' בסוגיין היא, שהנודר אומר שלא הוצרך כלל לאסור בנות שוח, כיון שהם גרועים ואינו רוצה לאוכלם. [וע"ע בתוס' במסכת שבועות (יד), ובתוס' במסכת ר"ה (טו): שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות בנות שוח מותרות

קשיא:

קשה, מאי שנא שהגמ' כאן נקטה בפשיטות שהיה משנה דיבורו, ואילו הגמ' לעיל (כו): גבי בצלים נקטה בפשיטות שהיה מעמיד דיבורו.

תירוץ:

התוס' (ד"ה לא) תירצו, דכאן לשון הנדר הוא 'כל הכלכלה', וכלכלה הוא הכלי עצמו, וכפשוטו לשון זה שייך רק כשאוסר כל הפירות שבתוך הכלכלה, ולכן אם אינו רוצה לאסור בנות שוח מסתמא היה אומר לשון 'זה וזה'. אולם לעיל גבי בצלים לשון הנדר הוא 'כל הבצלים', ולשון זה שייך אף אם אינו רוצה לאסור כל הבצלים אם מסיים 'חוץ מזה'. [וע"ע בקרן אורה (כו): ד"ה איתיביה] שתירץ באופן אחר.

משנה, וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר

קשיא:

קשה, למה הוצרכה המשנה להביא ג' סוגים של אונס, ובשלמא גבי 'חלה בנו' החידוש הוא שאף אונס קצת נחשב אונס לענין זה, כמו שביאר הר"ן (ד"ה הרי אלו), אבל מהו החידוש ב'עכבו נהר'.

תירוץ:

הנמוקי יוסף (ד"ה או שחלה בנו) תירץ, דאיירי בציור שבאמת היה יכול לעבור הנהר על ידי שכירת ספינה, אלא שהמחיר לשכור הספינה הוא ביוקר, וחידוש המשנה הוא דאף אונס ממון נחשב אונס. [אולם עי' בשימט"ק בשם הריב"ש דס"ל דאונס ממון לא מקרי אונס, ולדבריו צריך ליישב הקושיא באופן אחר].

גמ', אמר ליה רבא אונס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר

קשיא:

קשה, היאך שייך כאן הפטור של אונס רחמנא פטריה, דבשלמא גבי איסורים, מי שעובר איסור באונס פוטרתו התורה מעונשים, אבל בסוגיין מה מועיל טענת אונס, הא סוף סוף לא בא בתוך שלשים יום, ונתקיים תנאו לבטל זכוותיה.

תירוץ:

הרבה אחרונים (ברכת שמואל סי' יד, קובץ שיעורים כתובות אות ב) הביאו בשם הגר"ח לתרץ, דאונס אינו פטור בעלמא, אלא גדר הפטור הוא, דמעשה הנעשה באונס לא נחשבת כ'מעשה' כלל, וממילא בסוגיין לא נתקיים התנאי, דנחשב כאילו לא עשה 'מעשה' זו של 'לא בא' קודם ל' יום. [וע"ע בחי' ר' שמעון (כתובות סי' א) ובחי' ר' שמואל (כתובות סי' ב) שביארו בדרכים אחרים].

גמ', וכי תימא קטלא שאני והתנן נדרי אונסין וכו'

קשיא:

קשה, היאך מוכח ממתני' נדרי אונסין דהפטור של 'אונס רחמנא פטריה' שייך לגבי תנאי, הא במתני' הפטור הוא מטעם אחר, משום דלא עלה על דעתו לבטל זכוותיה בציור של אונס, כמו שביאר הר"ן (ד"ה וכי תימא).

תירוץ:

החשק שלמה (חו"מ סי' כא) תירץ, דאין הכי נמי, אין כוונת הגמ' להוכיח ממתני' דגם לגבי תנאי שייך הפטור של אונס רחמנא פטריה, אלא כוונת הגמ' לומר שאף אם נימא דפטור אונס לא שייך לגבי תנאי, מ"מ מוכח ממתני' דיש לפטרו מטעם אחר, משום דלא עלה אונס על דעתו. וכן תירץ בקובץ שיעורים (כתובות אות ג). [ועיי"ש עוד בקובץ שיעורים שהביא עוד דרך לבאר כוונת הגמ'].

דף כז:

גמ', אמאי והא מינס אניס

קושיא:

קשה, למה נחשב זה כמו אונס, הלא פושע הוא, שלא היה לו להמתין עד יום האחרון, ויש לדמותו למי שנשבע לאכול ככר בתוך ל' יום, והמתין עד יום ל', ואז נאנס ולא יוכל לאכול הככר, שלכאור פשוט דלא נחשב אונס אלא פושע.

תירוץ:

בחי' חתם סופר (כתובות ב:) תירץ, שיש לחלק, דגבי שבועה לאכול ככר בתוך ל' יום, מוטל עליו לאכול הככר, ולכן אם המתין נחשב פושע, משא"כ בסוגיין, דלא מוטל עליו לקיים התנאי, אלא שאם יתקיים התנאי יחול הגט, ובכה"ג לא נחשב פושע אם ימתין עד יום האחרון. [וע"ע בחי' הגר"ח על הש"ס (סי' צט) ובנתיבות המשפט (סי' נה ס"ק א) שתירצו בדרכים אחרים]. [וע"ע בדברינו בעומק הדף].

גמ', מכדי אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא

קושיא:

קשה, לכאור כל תנאי הוא אסמכתא, שמי שמתנה התנאי חושב שיתקיים התנאי, ולמשל, גבי תנאי דבני גד ובני ראובן שהקנה להם משה רבינו ארץ בעבר הירדן על תנאי שיבאו לכבוש ארץ ישראל, למה לא נחשב אסמכתא.

תירוץ:

הרמב"ן במסכת ב"ב (קסח.) תירץ, שאם הדבר תלוי ביד המתנה לקיים התנאי, כמו בסוגיין דמתנה אם יבא לזמן מסויים, זה נחשב אסמכתא, משום שהוא חושב שהוא יקיים התנאי. אבל בתנאי שתלוי ביד אחרים, ולא ביד המתנה, כמו בתנאי דבני גד ובני ראובן, דמשה רבינו עשה התנאי, והיה תלוי ביד בני גד ובני ראובן לקיימו, לא נחשב אסמכתא. [וע"ע במחנ"א (אסמכתא סי' ז) שתירץ באופן אחר].

גמ', אם אין אני נותן לו מכאן עד ל' יום תן לו שטרו

קושיא:

קשה, למה לא נחשב רבית, שהרי נמצא שנתחייב הלואה לשלם להמלוה יותר מדמי ההלואה.

תירוץ:

הר"י מגאש במסכת ב"ב (קסח.) תירץ, דרבית שייך דוקא אם נתחייב הלואה לשלם בשביל המתנת המעות בידו, אבל אם יתחייב להוסיף תשלומין מטעם אחר, אין זה נחשב רבית, ולכן בסוגיין, דצריך לשלם מטעם אחר, ולא משום המתנת המעות, לא נחשב רבית. וכן תירץ הרשב"א בתשובות (ח"א סי' תרנא). [אך עיי"ש ברשב"א שכתב שמ"מ אסור מדרבנן משום דדמי לרבית].

גמ', והלכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב

קושיא:

קשה, שלכאור התנאי של 'והוא דלא אניס' אינו שייך כלל לדיני אסמכתא, אלא הוא דין בפני עצמו, שאם הוא אנוס ליכא קיום התנאי, ולמה נזכר תנאי זה בתוך דיני אסמכתא.

תירוץ:

בשיעורי ר' דוד (אות קסב) תירץ, דגם אונס שייך לדיני אסמכתא, משום שבציור של אסמכתא אף אונס קצת מהני לבטל התנאי, והטעם לזה, משום שבכה"ג יש לצרף ב' סברות לומר שלא נתכוין לכך, א', שי"ל דלא נתכוין לקיום התנאי ע"י אונס קצת, ב', שי"ל דלא עלה על דעתו כלל שיתקיים התנאי, דאסמכתא היא. [וע"ע בנדרים זריזין (ד"ה והלכתא) שתירץ באופן אחר].

משנה, נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין

קושיא:

קשה, דלשון המשנה 'נודרין' משמע דאף לכתחילה מותר לנדור בכה"ג, וזה קשה, דמאי שנא משאר ארבע נדרים דמשמע מלשון המשנה לעיל בריש הפרק דרק בדיעבד אם נדר בהם לא חל, אבל לכתחילה אין ראוי לנדור כן.

תירוץ:

בספר עבודה ברורה (עמ' רסג) תירץ, דגבי נדרי אונסין התירו חז"ל אף לכתחילה משום שיש כאן חשש הפסד ממון, משא"כ בשאר ארבעה נדרים, דליכא חשש הפסד ממון, החמירו חז"ל לכתחילה לא ידור בהם. [וע"ע ביד שאול (יו"ד סי' רלב ס"ק כג) שהביא עוד ב' דרכים לתרץ הקושיא].

דף כז

תוכן

- א. אם אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו לגבי חרטה
- ב. ב' צדדים ביסוד ההיתר של נדרי אונסין
- ג. בדין אונס ביום אחרון
- ד. ביאור בפירוש הר"ן ב'לבטלן זכותיה'

(א) אם אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו לגבי חרטה

- א. **סוגיית הגמ':** הר"ן (ד"ה וכתב עוד) הביא מחלוקת הראשונים אם אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו לגבי חרטה. דהנה מבואר להדיא בגמ' לעיל (כה:): דאמרי' הותר מקצתו הותר כולו גבי התרת חכם על ידי פתח, ואמנם נחלקו הראשונים אם ה"ה לגבי חרטה או דגבי חרטה לא אמרי' כן, שהרמב"ן מחלק בזה בין פתח לחרטה, אולם התוס' סברי דאין טעם לחלק ביניהם. ומצינו באחרונים ב' מהלכים לבאר יסוד המחלוקת, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', ידות נדרים:** בספר ידות נדרים (לבעל השואל ומשיב, סי' רכט ס"ק א) ביאר, דמחלוקת זו תלויה במה שנחלקו הראשונים בעיקר יסוד ההיתר של נדר שהותר מקצתו הותר כולו, שהרא"ש על המשנה (כה:): ביאר דסברא היא, דמסתמא אין אדם רוצה לאסור מקצת נדרו, אבל הר"ן לעיל (ג:): הביא בשם הירושלמי דגזירת הכתוב היא, מדכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, דדרשי', דדוקא כל היוצא מפיו צריך לעשות, אבל לא מקצת היוצא מפיו.
- ג. **תלוי במחלוקת הנ"ל:** וביאר הידות נדרים, דמה שנחלקו הראשונים אם הותר מקצתו כו' שייך לגבי חרטה תלוי במחלוקת הנ"ל. שלפי הר"ן יש לחלק בין פתח לחרטה, ש"ל דדוקא בפתח שייך הותר מקצתו כו', דע"י הפתח נעשה עיקר ה'דיבור' של הנדר לטעות, ולא מקרי 'כל היוצא מפיו', משא"כ בחרטה דלא נעשה הדיבור לטעות, אלא שנתבטל חלות איסור הנדר. אולם לפי הרא"ש דאין אדם רוצה לאסור מקצת נדרו, אין סברא לחלק בין פתח לחרטה.
- ד. **מהלך ב', ר' גוסטמאן:** הגר"י גוסטמאן בספרו קונטרסי שיעורים (שיעור ב) ביאר באופן אחר, די"ל דגם התוס' נקטו כמו הר"ן, דדין הותר מקצתו כו' נלמד מגזיה"כ, אלא דנחלקו התוס' והרמב"ן בחקירה גדולה בגדר דין הותר מקצתו הותר כולו, אם הוא ביטול ב'דיבור' של הנדר, שכיון שנתבטל מקצת דיבורו שוב מתבטל כל דיבורו, או דהוא ביטול בעיקר חלות איסור הנדר, שכיון שנתבטל מקצת חלות הנדר, שוב מתבטל כל חלות הנדר.
- ה. **תלוי בחקירה הנ"ל:** וביאר הגר"י גוסטמאן, דמה שנחלקו הראשונים אם הותר מקצתו כו' שייך בחרטה תלוי בחקירה הנ"ל, שהרמב"ן נקט שהותר מקצתו כו' הוא ביטול ב'דיבור' הנדר, ולכן ס"ל דזה שייך רק לגבי פתח, דבזה נעשה עיקר דיבור הנדר לטעות, וכנ"ל, משא"כ בחרטה דלא נעשה הדיבור לטעות, אלא שמתבטל חלות הנדר, אולם התוס' נקטו שהותר מקצתו כו' הוא ביטול בחלות איסור הנדר, ולכן סברי שאין סברא לחלק בזה בין פתח לחרטה.

(ב) ב' צדדים ביסוד ההיתר של נדרי אונסין

- א. **משנה:** מובא במשנה דין נדרי אונסין שהם מותרים בלא התרת חכם, ומבארת המשנה הציור של נדרי אונסין, כגון שהדירו חבירו שיאכל אצלו, ונאנס, כגון שחלה הוא או בנו, או שעייכו נהר, וכדומה. ויש לעיין, מהו יסוד ההיתר של נדרי אונסין. ומצינו בראשונים ב' דרכים בזה, כמו שיתבאר. [ובאמת יש עוד דרכים בזה, עי' לקמן (סעי' ב) שהבאנו דעת הנתיבות].
- ב. **צד א', הר"ן:** הר"ן (ד"ה הרי אלו) ביאר טעם ההיתר, משום דאדעתא דהכי לא נדר, דהיינו שאין לו דעת לנדר באופן כזה שלא אכל אצלו מחמת אונס. וכן ביאר הרא"ש (ד"ה נדרי אונסין), והוסיף הרא"ש, שאין לומר דדברים שבלב אינם דברים, 'דדברים שבלב כי האי דמוכחי וידיעי לכל הויין דברים'. וכן כתב הריטב"א במסכת שבועות (כו. ד"ה אדם), דסברא היא דנדרי אונסין אינן חלין.
- ג. **צד ב', הנמוקי יוסף:** הנמוקי יוסף (ט. מדפי הרי"ף) ביאר יסוד ההיתר באופן אחר, דגזירת הכתוב היא, ונלמד מדכתיב 'האדם בשבועה', לאפוקי מי שהוא נאנס בנדרו. וכן מבואר בריטב"א כאן (ד"ה במתני'), דילפי' דין נדרי אונסין מקרא. [ועי' בברכת שמואל (סי' יז) שהעיר, שהריטב"א סותר את עצמו, דכאן כתב כמו הנמוקי, דגזיה"כ היא, ואולם במסכת שבועות נקט הריטב"א דסברא היא [כמו שהבאנו לעיל (אות ב)].
- ד. **יסוד המחלוקת:** בשיעורי ר' דוד (אות קנד) ביאר יסוד המחלוקת, דתלוי בחקירה ידוע אם צריך דעת בנדרים, שהר"ן נקט דבעינן דעת כדי להחיל איסור נדר, ולכן סובר דבמקום אונס דליכא דעת סברא היא דלא חל הנדר, וא"צ ללמוד דין זה מקרא, אולם הנמוקי נקט דלא בעינן דעת בנדרים, אלא דגבי נדרי שגגות ונדרי אונסין ילפי' דין חדש מדכתיב 'האדם בשבועה' דלא חל הנדר, ולכן צריך גזיה"כ כדי להתירו. וכן ביאר העטרת שמואל (עמ' עח).
- ה. **נפק"מ בין הצדדים:** הריב"ש (סי' שפז) כתב, דמי שנאנס בעיקר הנדר, כגון שנדר שלא לאכול מאכל מסויים, ולבסוף נאנס לאוכלו, אין להתירו מדין נדרי אונסין. וביאר העטרת שמואל (שם), דזה תלוי בנידון הנ"ל, שאם ההיתר של נדרי אונסין הוא גזיה"כ, א"כ רק אונס בשעת חלות הנדר מועיל להתיר, דאז בעינן האדם בשבועה, אבל אם ההיתר הוא מסברא, א"כ יש להתיר גם מי שנאנס בעיקר הנדר, דהא גם בזה אין דעתו לאסור.

ג) בדין אונס ביום אחרון

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מעשה, שאיש אחד אמר לאשתו הרי זה גיטך אם לא אבא בתוך ל' יום, ובסוף ל' יום בא מעבר לנהר ונאנס לעבור הנהר, ואמר שמואל דהוי גט, דסוף סוף לא בא, ומקשה הגמ', הא אונס הוא, ומתרצת הגמ', אונס דשכיח שאני, דהו"ל לאסוקי אדעתיה דיארע לו אונס כזה, ואיהו דאפסיד אנפשיה. מסוגיא זו הקשה הנתיבות קושיא גדולה על שיטתו הידועה של האגודה, כמו שיתבאר.
- ב. **שיטת האגודה:** הנתיבות המשפט (סי' נה ס"ק א) הביא בשם בעל האגודה (מגדולי הראשונים) חידוש גדול, שמי שמתנה לעשות איזה דבר בתוך זמן מסויים, והמתין עד יום האחרון, ואז נאנס ולא עשה, לא מקרי אונס, דאונס ביום אחרון לא מקרי אונס.
- ג. **שיטת החולקים:** אולם הנמוקי יוסף (ב"ק י:) כתב, שמי שהמתין ולא התפלל עד סמוך לסוף זמן תפלה, ואז נאנס ולא יוכל להתפלל, מקרי אונס, ויכול להתפלל תשלומין. וכתבו האחרונים, שמבואר מדבריו דס"ל דאף אונס ביום אחרון מקרי אונס, ודלא כדעת האגודה. והרמ"א (יו"ד סי' רלב סעי' ב) הביא שתי ידיעות בזה, אם אונס ביום אחרון מקרי אונס או לא.
- ד. **קושיית הנתיבות:** הנתיבות (שם) הקשה על שיטת האגודה מסוגיין, שהרי איש זה בא ביום אחרון כדי לקיים תנאו, ומבואר בגמ' דלולי שהיה אונס דשכיח היה נקרא אונס, והיה מבטל הגט. ולכאורה מבואר מכאן, דגם אונס ביום אחרון מקרי אונס, וכדעת הנמוקי יוסף, ודלא כדעת האגודה. וכן הקשו הרבה אחרונים [חי' חתם סופר (כתובות ב:), חי' ר' שמעון (סי' נ), קהילות יעקב (סי' ב)].
- ה. **תירוצו של הנתיבות:** הנתיבות תירץ, דדוקא בנדרים ס"ל להאגודה דאונס ביום אחרון לא מקרי אונס, אבל לא בשאר דינים כמו בגט. וביאר הסברא לחלק, דגבי גט, הטעם לפטור אונס הוא משום דאדעתא להכי לא עשה תנאי, וטעם זה שייך גם באונס ביום אחרון, אבל בנדרים אינו כן, דנדר לא בעי דעת, אלא הטעם לפטור אונס בנדרים הוא מדין אונס רחמנא פטריה, וסובר האגודה, דבזה בעינן אונס גמור, ואונס ביום אחרון לא נחשב אונס גמור.

ד) ביאור בפירוש הר"ן ב'לבטל זכותיה'

- א. **סוגיית הגמ':** מקשה על שיטת ר' הונא גבי מי שנתפס זכוותיה בב"ד על מנת שיבא לב"ד בתוך ל' יום, ולבסוף נאנס, דפסק ר' הונא דבטיל זכוותיה, ומקשה הגמ', הא אסמכתא היא, ואסמכתא לא קניא. ומתרצת הגמ' (בסוף), 'שאני הכא דאמר לבטל זכוותיה', ובאופן כזה אמרי' אסמכתא קניא. ומצינו בראשונים ב' פירושים בתירוצי הגמ', כמו שיתבאר.
- ב. **ב' פירושים:** הר"ן (ד"ה שאני הכא, נדפס לעיל כז.) הביא בשם הרמב"ם (הל' מכירה פ"א ה"ג) לפרש, דבסוגיין איירי במחילה ולא בהקנאה, שהרי כבר נתפס זכוותיה בב"ד, וגבי מחילה אמרי' אסמכתא קניא. אולם שוב הביא הר"ן דרש"י (ב"מ מח: נחלק על הרמב"ם בזה וס"ל דאף במחילה אסמכתא לא קניא. ולכן פירש הר"ן תירוצי הגמ' באופן אחר, דלא איירי בהקנאה אלא בהודאה, דמודה דזכוותיה הם שקר, וגבי הודאה אסמכתא קניא.
- ג. **קושיית האחרונים:** תמהו הרבה אחרונים [קהילות יעקב (סי' כ), כתבי שיעורי ר' שמואל (אות קטו), שיעורי ר' דוד (אות קסא), ברכת אברהם (ד"ה אמנם)], היאך אפשר כלל להודות על תנאי, הלא אם מודה הבעל דין שזכוותיה שקר, א"כ אף אם יבא בתוך ל' יום היאך יגבה בהם, הא שקר הם. ויש לדמות דבר זה לב' עדים שבאו להעיד על תנאי, שכמובן אין בתנאי כלום, דהיאך אפשר לתלות עדות על תנאי.
- ד. **תלוי במחלוקת אחרונים:** הקצות החושן (סי' לד ס"ק ד) הביא בשם המהר"י בן לב, דהודעת בע"ד אינו מועיל מדין נאמנות, שאדם נאמן על עצמו, אלא מדין התחייבות, שהבע"ד מחייב את עצמו ליתן לחבירו מה שהוא מודה עליו. אולם הקצות השיג על שיטה זו, ומסיק שהודעת בע"ד מועיל מדין נאמנות. וקושיית האחרונים הנ"ל היא אליבא דשיטת הקצות, שהרי לפי דעת המהר"י בן לב אתי שפיר, דיכול אדם לעשות התחייבות על תנאי.
- ה. **תירוצו של הקהילות יעקב:** הקהילות יעקב (סי' כ) תירץ קושיית האחרונים, שאין כוונת הגמ' לומר שהוא תולה הודעתו על תנאי, אלא הכוונה, שאמר לב"ד, אם איני בא לבסוף ל' יום, הרי זה מגלה את דעתי שאני רוצה להודות שזכוותא אלו הם שקר, אבל אם אבא בתוך ל' יום, הריני מגלה בזה שאיני מודה, ונמצא שאם לא יבא הרי הודעתו נתגלה ע"י מעשיו, ולא בדיבורו מתחילה. [וע"ע בספר שיעורי עיון התלמוד (סי' מד) שתירץ באופן אחר].

בענין אסמכתא ומשחק בקוביא וכדומה

הגמ' דן לענין ההוא גברא דאתפס זכוותא בביתא דינא ולמעשה נקט שמעשה זו נחשב אסמכתא ובדרך כלל אסמכתא לא קניא אא"כ קנו מיניה בב"ד חשוב ולא נאנס. וכן נפסק בשו"ע (רז' ב') וז"ל "שזו אסמכתא היא ולא קניא וכו'". וענין של אסמכתא הוי התחייבות שאין עליו סמיכות דעת שיתקיים הקנין ולכן אינו חל.

ויש מח' אמוריים בסנהדרין (כד.) אם המשחק בקוביא הוי פסול לעדות מדין אסמכתא לא קניא (וכעין גזילה ע' רש"י) או מדין שאינו עוסק בישובו של עולם ונפק"מ ביניהם אם יש לו אומנות אחרת שאם מדין אסמכתא לא קניא אסור בכל אופן אכן אם מדין שאינו עוסק בישובו של עולם אין כאן חסרון לכ'.

ושיטת הרמ"א (רז' יג') שאם משחק בקוביא במעות מוכן על השולחן אין כאו משום אסמכתא ולכן מעיקר הדין מותר לשחק באופן כזה. וביאר הרמ"א טעמו שכיון שאין תוצאות הקוביות בידו והכל תלוי במזל ממילא מספק גומר ומקני ז"ל " אבל אם אין בידו לגמרי ולא ביד אחרים כגון המשחק בקוביא וכיוצא בו שאינו יודע אם ינצח או לא ואפילו הכי הכי התנה ודאי גמר ומקני מספק". ולפי"ד יוצא שאין כאן איסור גזל וממילא מותר. אכן שיטת השו"ע (שע' ב') שאפילו אם יש לו אומנות אחרת ואי"כ איסור אסמכתא וגזל גמור אעפ"כ אסור לשחק בקוביא שחז"ל עשוהו כגזל מדבריהם וז"ל "המשחקים בקוביא...הכל אסור וגזל מדבריהם". וכן ביאר בפתחי חושן (כא' יג') וביביע אומר (ח"מ ז' ו') שלדעת הספרדים אסור בכל אופן שהוא כשיטת השו"ע.

אכן משמעות דברי הרמ"א שאם עוסק בענין אחר שיש בו כשרון או חכמה מצד המשחקים בזה תאסר מדין אסמכתא אף לדעת הרמ"א שרק התיר בשיחוק קוביא שהכל תלוי במזל ממש. ולכ' יוצא בכמה ממשחקי כרטיסים שיש בו כשרון וחכמה תאסר אפילו לדעת הרמ"א.

ולענין לקנות כרטיס פייס (lottery ticket) לכ' לדעת הרמ"א מותר שאין כאן אסמכתא כיון שהכל תלוי במזל והוי כמו משחק בקוביא ואפשר שבאמת עדיף מזה שקונה את המספר הזה והכסף שנותנין להמספר הוי כמתנה וכן נקט במשנה הלכות (טו' קעו') וז"ל "ואין זה אסמכתא כלל שהמספר שקנה שלו הוא והוא יכול להעבירו למי שרוצה והכסף של הגרלה הוא מתנה וכו'". וכן הביא כעין סברא זו בתשובות והנהגות (ד' שיא') והוסיף עוד שאין כאן איסור אפילו לדעת הספרדים מטעם הנ"ל וגם הוסיף עוד סברא להתיר שכיון שאין הקונים יודעים זא"ז אין כאן ענין של אסמכתא כו"כ וז"ל "עוד נראה שכיון שרבים נכנסים לספק זה ואין להם קשר זה עם זה אדעתא דספק נכנסו וגמרי דעתם באמת ורק כשנמצאים מספר אנשים ביחד במשחק ואחד מהם בלבד מנצח יש מקום לחשוש משום אסמכתא וכו'".

ולכ' כל דיון הנ"ל לענין משחק אם יהודים אחרים אכן במשחק אם גויים לכ' מעיקר הדין מותר ורק נקט הרמב"ם (גו"א ו' י') שאעפ"כ אסור מדין עסק בדברים בטלים וז"ל "והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישובו של עולם".

דף כז בענין נדרי אונסין

תמצית הסוגיא:

תנן במתני' דנדרי אונסין מותרין [וזהו אחד מהד' נדרים דמותרין], שהדיר חבריו שיאכל אצלו, דהיינו שאמר לו שאם לא יאכל אצלו יאסרו נכסיו עליו, ונמצא שנאסר נכסיו 'בתנאי שלא יאכל אצלו' אז אם נתקיים התנאי ע"י אונס אז אין הנדר חל כיון דהתנאי נתקיים באונס. והדבר צ"ב רב מה לי שהיה באונס, הא למעשה אסר נכסיו אם לא יאכל אצלו והרי לא אכל אצלו. ונחלקו בזה הראשונים.

א' הר"ן והרא"ש וכמה ראשונים, פירשו דאדעתא דהכי לא נדר, דהיינו כוונתו היה שיבוא לאכול עמו כשיוכל לעשות כן, אבל אם יארע איזה אונס וא"א לו אז מעולם לא רצה להדירו דמה לו להדירו. ועפ"י הוסיף הר"ן דאפילו אונס שאינו אונס גמור מקרי אונס, דאינו תלוי בדיני אונס דעלמא, אלא דאין הנדר נעשית באופן על אונס.

ב' רש"י כתובות (דף ג.) כתב דמצינו טענת אונס מדכתיב 'ולנערה לא תעשה דבר' ולכן לגבי קיום התנאי בגיטין תנאי שנתקיים באונס לא מקרי קיום, ומשמע דזהו הטעם גם בנדרים [דהגמ' להלן דימה תנאי בנדרים לתנאי בגיטין].

ופלוגתא הנ"ל תליא בכוונת הגמ' להלן. דהנה בגמ' אמרינן דמי שאמר שאם לא אבוא עד ל' יום יתבטלו זכויותי, אמר רבא אונס הוא ואונס רחמנא פטריה, וכ"ת קטלא שאני, התנן נדרי אונסין הדירו חבריו שיאכל אצלו וכו'. דיש ראשונים [ר"ן וכו'] שנקטו דהגמ' חזר מסברת ולנערה לא תעשה דבר ויש סברא אחרת דאדעתא דהכי לא אדריה, אמנם יש שהבינו [רש"י] דכוונתו להוכיח דשייך ולנערה לא תעשה דבר גם כשאינו קטלא כדחזינן מנדרי אונסין, ואז גם למסקנא הטעם משום נדרי אונסין.

ב' אמנם שיטת רש"י תמוה מאד [וכן הקשו האחרונים] מה ענין ולנערה לא תעשה דבר לכאן, ומה הדמיון בין פטור אונס מחיוב מיתה לנדרי אונסין שנאנס ולא קיים התנאי, הרי בעונשין מובן דאם עשתה עבירה באונס דאמר רחמנא שלא תענוש אותה 'ולנערה לא תעשה דבר' אין לנערה חטא מות', אבל בקיום התנאי דנדרים וממון הרי למעשה נתקיים ואין דנין איזה עונש דיש ללמוד משם. ויש לציין ב' דרכים ליישבו.

בקוב"ש תי' עפ"י יסוד גדול של החמדת שלמה דדבר שנעשה באונס המעשה לא מתייחס אלו אלא נחשב כנעשה מאיליו. [והוכיח כן מהרמב"ם לגבי יהרוג ואל יעבור ומסוגיא דעבודה זרה דיתכן דדבר שנעבד עבודה זרה באונס לא מקרי שנעבד דהוי כאילו לא נעשה], וא"כ שפיר אמרינן דאם לא בא באונס הוי כאילו לא נתקיים התנאי של 'לא באתי', וכן כאן הוי דלא נתקיים התנאי.

וי"א דכונת הנודר לקנוס ולענוש חבריו דאם לא יבוא יאסור נכסיו, וא"כ כמו שהתורה פטרה מצב של אונס ה"ה דאין דעתו על מצב של אונס.

תמצית מראי מקומות

א. ר"ן ד"ה הרי אלו.

כתב דלפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אלא כיושכל לבא בלא אונס מותר דלא אדעתא דהכי אדריה.

ב. רא"ש ד"ה נדרי אונסין.

כתב ג"כ דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבנו אונס.

ג. רש"י כתובות דף ג. ד"ה דמדאורייתא.

דמה"ת כשנתקיים התנאי באונס לא מקרי קיום, דמצינו טענת אונס דכתיב ולנערה לא תעשה דבר.

ד. נתיבות המשפט סי' נ"ה סק"א.

כתב ג"כ דאין הטעם משום דאדעתא דהכי לא נדר [כהר"ן], דהא בכה"ג אחתי צריך היתר חכם [דהיינו כל התרת נדרים הוא בכה"ג שיש סברא לומר שאדעתא דהכי לא נדר ואעפ"כ צריך היתר חכם, וא"כ צ"ל דיש איזה סיבה נוספת שלא יהא נדר במצב של אונס], וע"כ דהטעם משום 'דאונס רחמנא פטריה. וזהו על דרך רש"י, וצ"ל כמו שיתבאר להלן מהקוב"ש.

ח"ב: ביאור דין 'ולנערה לא תעשה דבר' לגבי קיום התנאי

ה. קובץ שיעורים כתובות אות א' - ה'.

מבאר עפ"י החמדת שלמה דמעשה שנעשה ע"י אונס הוי כמאן דלא עבד. והביא בהמשך הוכחות לזה דמצינו דלא נפסל לעדות ועוד הוכחות.

ו. שו"ת חמדת שלמה סי' ל"ח סק"ז.

כתב דמעשה הנעשה באונס לא חשיב דעביד מעשה, ומביא ראייה מהגמ' ע"ז (דף נד.) דאם עבדו ע"ז באונס אין פסול נעבד לגבויה, וע"כ משום דכשהוא באונס לא הוי 'נעבד' כלל וכנראה מאיליו דמי.

וע"ש שהביא עוד ראייה לזה מדברי הרמב"ם דמי שמצווה ליהרג ואל יעבור, ולא עשה כן אינו חייב מיתה, וצ"ע דלכאורה עבר על דין התורה ועבד ע"ז בלי הפטור של אונס [וס"ל דכל שהיה לו ברירה של מסי"נ נקרא שעשה כן בפשיעה והיה לו להתחייב מיתה], וע"כ משום דבחפצא אינו מעשה שלו, ועיין בוקב"ש שהוכיח כנ"ל ג"כ.

ז. שו"ת עונג יו"ט סי' קס"ז.

כתב ג"כ כיסוד החמדת שלמה דמעשה באונס כמאן דלא עביד דמי, והוכיח ג"כ מהא דנעבד, וצידד לפ"ז דמי שנאנס ליתן גט שלא כדין וכן באנסוהו לחלוץ שלא כדין הוי כמאן דלא עביד ופסול מעיקר הדין [רק כשחייב לעשות כן אז שייך סברת הרמב"ם הידועין דע"י דהכפיה הוא להסיבר היצר הרע ושוב רוצה באמת וכו'].

ח. ברכת שמואל כתובות סי' ג' בשם הגר"ח.

כתב ג"כ בשם בהגר"ח דהתורה עשאה דמה שנעשה באונס כאילו לא עשאה, ובזה ביאר הא דהביאו ולנערה לא תעשה דבר לגבי קיום התנאי.

ט. קונטרס הביאורים כתובות סי' ח'.

מביא שהגרי"ז הקשה על החמדת שלמה איך נימא דע"י דהוי באונס הוי כלא נתייחס לו כלל, וא"כ איך אמרינן דבג' עבירות חמורות של עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים יהרוג ואל יעבור, הא הוי כלא נעשה כלל.

י. שו"ת חמדת שלמה סי' ל"ח סק"ח.

הרגיש כן בעצמו, דאע"ג דהוי כמאן דלא עביד, מ"מ התורה חידש בקרא ד'ולא תחללו' שלא יעשה דבר זה שיש בו חילול ה' [ואפשר הוי עבירה לענין חילול ה', וכוונת האיסור שלא תעשה איזה דבר שתגרום שיהא בעולם עבירה כזו, ונמצא דאע"ג דגוף העבירה אינו מתייחס לו, מ"מ מוטל עליו שלא יהא בעולם מעשה כזה].

יא. אור התורה [לבעל מנחת אריאל]

ביאר הענין היטב עפ"י הנ"ל ע"ש.

יב. דרך ים נדרים כאן.

כתב דשמע לפרש, דהכא בדעתו לקנוס את עצמו אם לא יקייים התנאי ומסתבר שאין בדעתו לקנוס את עצמו אם יאנס וכמו שמצינו בעונשין.

בתולה נשאת פרק ראשון כתובות

ב כִּכְמָה כָּבִי מִפְּרֻצֹת
וַיִּבְרַח אֵינִים
וְאוֹלֵא זָכָר
שִׁטְמִיטִּיט דִּמְשֶׁשׁ שִׁיחַ
יִשְׁמֵר (שִׁיחַ) יָעֵי תֹסִי
כִּי אֲבֹרֵת יָדֵי דִיחַ
צִנֹּרֵי וְכִחֵי הֶרְשִׁיבִי
כֶּסֶם
וְשִׁטְמִיטִּיט
הִרְשִׁיבִי אֵדֶשׁ שֵׁ
כִּי אֲבֹרֵת חֲשִׁיטֹת
כ כִּכְמָה כָּבִי
רֹאשִׁיטִיטִּיט נֹסֶף
שִׁיחַ וְכֹנֶן זָכָר
מִיטִּיט (שִׁיחַ) וְכֹבֵבִי
ב כִּכְמָה אֲשִׁיטִיט אֶשֶׁן
כִּי יִזְכֵּן יִרְשִׁיטִיט וְעֵי
תֹסִי מִכִּי הִרְשִׁיבִי
וְשִׁטְמִיטִּיט
רִחֵת
הֵא וְעִנִּיטִיט (שִׁיחַ) וְעִנִּיטִיט
כִּי שִׁיטֵּשׁ
מִקְרָבֵת חֲשִׁיטֵּשׁ דִּרְשִׁיט
שִׁיטֵּשׁ
כִּכְמָה כָּבִי
וְחִיחַ אֲשִׁיטִיט
מִכִּי
שִׁיטֵּשׁ חֲשִׁיטֵּשׁ
שִׁיטֵּשׁ חֲשִׁיטֵּשׁ חֲשִׁיטֵּשׁ
דִּרְשִׁיטִיטִּיט

וּמִנֵּי דָלָא אָנִים ו
וּיְתִיבָה וּמִשּׁוּם פְּרוּצוֹת
גִּיטָא וּמִנֵּי דָנִים וְאִי
וּמִסּוּבָא וּנְמָנָא גַּם
אִיבָא מִיּוֹד רִמְדִּיאוֹרִיָּה
צְנוּעוֹת וּמִשּׁוּם פְּרוּצוֹ
עֲלֵמָא אִין ^כ כָּל דִּבְ
מִקְרָשׁ * וְאִפְקֵינוּ רַב
לֵיה רִכְנָא לְרַב אִשִּׁי
קִדִּישׁ בְּבִיחָא מָא אִישִׁי
לְבַעֲיָתָהּ בְּעִילָתָא וְנִזְוִי
רַבָּא וְכֵן לְעֵינֵי גִיטָא
אֹנָס בְּגִישָׁן מִיְחִיבֵי
בִּאֲרִי מִכָּאן עֵד שֶׁ
בְּתוֹךְ שְׁנֵי חֲרָה
דָּאִין גַּם הָא חֲלָה רַב
לֵךְ חֲלָה נְמִי אִינוּ גַּם
וְגַם לְאַחַר מִיתָה אִין
תָּנָא לִיה יִרְשָׁא דְלִמָּא
ת"ש * מַעֲבִשּׁוּ אִם לֵיה
עֶשֶׂר חֲרָה מִכָּאן בְּתָ
הָרִי זֶה גַּם מִיֵּי לָאוּ
מֵת דּוֹקָא דָּלָא נִיחָא
ת"ש * מִהֲרֹחַ דְּאִמְרֵי לֵיה
וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לִיֵּד
וְחֵלְקִין יוֹשֵׁן וּפְסֻקָּה
דָּאִתָּא חֲזוּ דָּאִתָּא לֵיה
מִתִּיא אֹנָסָא דְשִׁכְחִי
לִיה לֹאֲתֵנִי וְלֹא אֲתָ
אִנְפִּישִׁיה אִמְרֵי רַב שְׁמִי
אֵלָא * מִתְקַנָּת עֲזָרָא
קִבְּעִין * אֵלָא בְּשֵׁי
תִקַּנְת עֲזָרָא שְׁכִינִי
אִשָּׁה נִשְׂאָת בְּכָל יוֹם
דְּהוּה הוּה הִכִּי קִאֲבִיר
דְּקִבְּעִין הֲאִידִנָּא מִקְוֵה
נִשְׂאָת בְּכָל יוֹם הָא בְּעֵ

דערמאנען אים. אים טרעט פאר
71 צענט און צוויי צענט:
מא

סתם הוא ומימי רבא סייע
 קמא הוא עיקר דלן אונא
 סתמו אפי' לנשטא אפי' אונא
 גליי היתא או שהסיב נח
 דסקיה מנרה אלא לזאנא
 קמא דפרסיה: **ד' ורד קשה**
 ד' ורד קשה דאמרינן בשבת
 א' קדוש קמא עורא אל הי
 גרוא אלא יבא ודון וסיב וי
 ועורא חיקן צבל ער וי ער
 ש' לפי שנתמ' ד' ברה' אלא
 גירא אלא משום שקדו
 נחור ויחיל' לו לפי שיש סה
 ומל מקום און שפא בשש
 יחיל לקטל בזה שש' שלש
 ד' תברר דבר ויחיל'

ועוד מאי שיטא דשני שויה רבנן כו' וזה ויס בן כה לך שרי פקודים על ייטו דקפריך חנה דקדיש כנספס קדיש חס (קידושין דף י"ב:) רב מנחם דאמלן דקסא רבנא כקדוש כסף ולי דרבנן מי א דאורייתא וזה דאית ברבנן כה לגמל פקור אל קדיש בריא דהו קדוש ויה קלה בעינן שרי טור אסא מנפיש רבנא מהשן כל הו מרדחין דלמרי רב

[illegible]

אדעתא דרבנן מקדש. לכן
אומרים בשעת קידושין
כדת משה וישראל:

וּלְקַדְוֵשׁ מִיְּמֵהָ אֲמֹר
תִּנְחַם קִדְיֵשׁ בְּכַסְפָּא
לְמִמְרָס שְׂוִיָּה רַבְנָא
אִיכָא דְאֲמַרֵּי אֲמֹר
לְמַא קְסַבְר רַבָּא יֵשׁ
וְהוּא עִשְׂרֵךְ אֵם לֵא
עֶשֶׂר חֲדָשִׁים וּמֵת
שֶׁ אֵינוֹ גַּם מֵת הוּא
זֶה גַּם לְעוֹלָם אִימָא
וְהוּא גּוֹפֵה קְב"ל דְּאֵין
שׁ לְאַחֵר מִיְּמֵהָ הָא
לְאֻפּוֹי מְדַרְבּוּתוֹ
אֲחֵי מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים
שְׁנֵים עֶשֶׂר חֲדָשִׁים

וּבְרַבֵּי רַבְנָא
הַשְׁמֵלָה (נִשְׁמַל לֵב) מִיְּרֵשְׁתִּי:
תִּנְחָה דְקִדְיֵשׁ בְּכַסְפָּא. לְהַסְקָר
מִזִּדְּ הַסְקָר הוּא עֲשִׂית
מִתְנָה וּמִתְחַלָּל יְדֵי כָל
עֲשִׂיתוֹ וְעֲשִׂיתוֹ
וְזֶה קִדְיֵשׁ צִבְיָהּ מֵאֵל אִיכָא לְמִימַר
לֵךְ יִפְקֵשׁ צִבְיָה שֶׁל קִדְוֵשׁן וְשִׁפִּי
אֵין צִבְיָהּ רַבָּא (צִבְיָהּ טַע: וְשִׁפִּי) דְּהָא
כֹּחַ לְחֻכְמִים לְעֻקֹּר דְּכֵר מִן הַסְדֵּה
הֵיכִי בְּגוֹן לְיֵצֵא עֲשִׂיתָ כִּהְיָא
דְּהֵשֶׁה לִרְשֵׁי הַדָּרֵךְ לְעִינְיָל אֵל
הִיכָא צִבְיָה עֲשִׂיתָ לְמִקְדָּשֶׁךָ חֹל
צִבְיָהּ מֵאֵל אִיכָא לְמִימַר וּמִשְׁנֵי
שְׂוִיָּה רַבְנָא עֲשִׂיתוֹ שְׁנֵי עֲשִׂיתָ וְזֶה
וְאֵין כָּלן דְּקִדְוֵשׁין:

וְהָיָה דְּחָדִין לְהַלְכָּה לֹא
יִהְיֶה דְּחַפְזִין קָמִי יִבְם
אִיכָא אֲחִינֹם בְּכֻמָּא
גִּזְמָא אֲתָמָּה בְּכֻמָּא
בְּרָא וְאִבְרָא לְהוּ חוּז
דְּשִׁמְוֹאֵל לֹא שְׁמִינִי
שְׁמַנִּי דְּכִינֹן דְּרִאבְעִי
אִיְהוּ הוּא דְּאִפְסִיד
לְבַר יִצְחָק לֹא שְׁמִי
יִלְךְ שְׁאִין בְּתִי דִינִין
דְּבִרְמוּשִׁי אֲבֵל קֹרֵם
רִבְעִין בְּכָל יוֹם
דִּם תִּקְנֶת עֲזֹרָא מְאִי
אִי אִיכָא בְּתִי דִינִין
תִּקְנֶת עֲזֹרָא אִשָּׁה
שְׁקֵדוּ דְּמִרְיָה לִיה
מְאִי

[illegible][illegible]

ח א מיי פ"י מהל' אישות
הל' טו סמג עשן מח
נוש"ע אה"ע סי' קד סע"י
:2

א"ר שמואל בר רב
צחק ל"ש אלא מתקנת
עזרא ואילך שאין ב"ד
יושבין אלא אב' ובה'
אבל אי איכא ב"ד קברעים
בכל יום כקודם תקנת
עזרא אשה נשאת בכל
יום. וזא בעינין שקרו
דטריח לה:

כַּל דַּקְדוּק שְׂאֵרָא
דְּרַבְּנָן מְקַדְּשִׁי. מוֹלֵה
דְּעֵתָה מְמַסֵּי דְּלֵאָה דְּקָא
נְסֵה יִשְׂרָאֵל קְאָמֵר
יְבִיבְחָא זְכוּרָא לְחֵיתָה יִשְׂרָאֵל
חָלִיל דְּלֵהּ מְמַסֵּי יִשְׂרָאֵל
שְׁתֵּיבְתָּהּ מְמַסֵּי יִשְׂרָאֵל
וְהִיא אֵלְמָה שְׂפִיקֵי
כַּל דְּקֻדְוִין שְׂבִיבָל עַל
דִּי עַם כּוֹס יִקְרָן קְפִי
יְדֵי עַם מְנָה כְּקֻדְוִין וְיִשְׁטַן
(ג.) וְאִתְפְּקִיבְתָּהּ רַבְּנָן.
עַל דִּי עַם זֶה לְקֻדְוִין
מְנָה וְשִׁבְרֵי מְנָה
דְּקֻדְוִין מְנָה לְמַסְרֵה
דְּלֵאָה בִּידֵי הַסֵּקֶר
יְבִיבְחָא זְכוּרָא לְחֵיתָה זְכוּרָא
מְמַסֵּי לְיִשְׂרָאֵל קְדֻשִׁין
רַבְּנָן עֲקִרְיָהּ וְחִסְדֵּיהּ
חֲסִין וְעַם מְנָה מְמַסֵּי

[illegible]

הלכות הלואה סימן נה

קצות החושן

קצות החושן

(ב) השליש פטור. וכתב בתשובת משאלת בנימין סימן (פ"ב) [פ"ה] דוקא כשהחזירו למלוה, אבל החזירו ללוה שטר שאינו פרוע הוא כמו שורף שטר ומייב, והוצא בש"ך [סק"ד]. והא דכתב רמ"א סימן שפ"ו [פ"ג] בסופר שטעה וכתב מנה במקום מאתיים דפטור ולא הוא כמו שורף, משום דשורף שטר כבר היה לו שטר וזה שורפו הוא ליה מוזק, משא"כ בסופר שעדיין לא היה הזכות ואינו אלא כמונע ומתעלם עין מלהחזיר אבידת אחיו דאין צריך לשלם, וכמ"ש הרמב"ן בדיני דגרמי בידוע עדות לחזירו ולא רצה להעיד דאין חייב לשלם ח"ל, והוא הדין מי שראה חבירו רוצה ליתן מתנה לפלוני או הולך להליל ממנו והוא מעכבו, אין מן הדין לחייבו שאין זה גורם היזק אלא מונע ע"ש, וא"כ הוא הדין סופר שטעה וכתב מנה במקום מאתיים אינו אלא כמו צ"ר פומא

דסהדי ללא יסודון. והא שליש שהחזיר שטר למלוה פטור ועדים שחתמו בשקר חייבין משום דיני דגרמי, משום שליש שהחזיר שטר למלוה לא היו מוזק אלא עדים שחתומים בו, והוא ליה כמו שוכר עדי שקר בסימן ל"ב [פ"ב] דפטור מדיני אדם, אבל עדים שחתמו בשקר אינהו דקא מוזקי. וזוהי נראה לי דהוא הדין שליש שנאמן כל זמן שלישותו בידו להעיד זכות להמלוה והודה ששקר ענה באלוה, דלר"ך לשלם מדיני דגרמי כמו עדים שהעידו ששקר, ואפילו העיד זכות למלוה נמי ה"ל גורם, ודוקא מחזיר שטר למלוה ולא העיד פטור, משום דעיקר ההיזק על ידי השטר וכמ"ש, אבל אם העיד זכות למלוה והודה ששקר העיד צריך לשלם מדיני דגרמי וזה ברור. וראיתי בתומים [סק"א] נתקשה הרבה בדין זה והקשה מסתמך שפ"ו בסופר שטעה ומעדים שחתמו ששקר וע"ש, ולפי מה שכתבנו נראה:

שהתפס שטרו או שוברו בב"ד וקנו מידו שאם לא בא ביום פלוני ינתן זה לבעל דינו והגיע היום ולא בא הרי אלו נותנים ואם עכבו נהר או חולי מלבוא לא יתנו וכן כל כיוצא בזה והוא שיהיה בב"ד חשוב. הגה: וי"א דלא צעין שהתפס שטרו מאחר דקנו מנייה בב"ד חשוב דהיינו ג' דבקיאי בדיני אסמכתא (טור בשם הרא"ש ומהר"ם) וע"ל סי' ר"ז סט"ו שליש שהחזיר שטר למלוה שלא היה לו להחזיר [ב] משמתינן לשלם [ג] עד דמקבל עליו כל אונסא שיארע ללוה מזה (תשובת רשב"א אלף נ"ב) ואם נודע לב"ד [ד] שהחזיר שלא כדין אין דיין על השטר (ב"י בשם רשב"א) ואם לא נודע לב"ד והוציאו מן הלוח כל השטר ואח"כ נודע שהחזירו השליש שלא כדין (ב) [ה] השליש פטור דהוי גרמא במקום (תשובת רשב"א אלף נ"ב).

ב כמה דברים אמורים שנותנים השטר לבעל דינו כשאמר אם לא פרעתי ביום פלוני יהיו המעות

נתיבות המשפט

משפט האורים - ביאורים

משפט האורים - חידושים

[ב] משמתינן ב"ד. היינו כשא"א להוציא מהמלוה, אבל כשאפשר להוציא מהמלוה מוציאין ממנו ואין משמתינן לשליש. סמ"ע [סק"ב]:

[ג] עד דמקבל עליו. וכן הדין בכל גרמא בנזקין דקיי"ל דאם כבר נעשה הנזק פטור, אבל מתחילה (אין) כופין [סמ"ע סק"ג]:

[ד] שהחזירו שלא כדין. דוקא דידעין שהוא פרוע, אבל מספק ע"ל סי' ס"ה סעיף א'. סמ"ע [סמ"ע סק"ד]:

[ה] השליש פטור. היינו שהחזירו למלוה דמחוסר גוביינא ולא היו רק גרמא, אבל אם החזיר שטר שאינו פרוע ללוה, חייב דהוי כשורף שט"ח. ש"ך [סק"ד]:

שנים) [ה"כ חודש] כיון שנאנס ביום אחרון דהוי אונס, לא היה צריך להוכיח כלל דודאי מוכח בכל הסוגיות כן, דהא קאמר ואחא בסוף תלתין ומיפסקין מנכר, משמע דפסקו מנכר בסוף, וגם אין מהסביר שיהיה צריך להיות אונס מיום התנאי.

א"כ נראה דודאי גם האגודה מודה דבגיטין וקידושין וממון אפי' נאנס בסוף סג', כדמוכח מטעם דלדעתא דהכי ודאי לא אחי ואומדנא דמוכח הוא. רק באונסי דשכיח אמרינן דה"ל לאתנויי, משא"כ בלא שכיח אמרינן דלא אסיק אדעתא לאתנויי משום דלא שכיח. ולא פליג רק בגדרים, וגם הש"ע לא הביא הפלוגתא רק ב"ד דה"ל נדרים סי' רל"ב סעיף י"ג ולא הביא פלוגתא זו גבי ממון ב"מ ולא גבי גט בזה"ע. ונראה דדוקא בגדרים ס"ל

~~לאגודה סבירא~~ דס"ל דהא דבגדרים כשנאנס מותר אינו משום דלדעתא דהכי לא נדר, דכל כה"ג דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נדר צריך היתר חכם. דכל שאלת נדרים הוא כך דמשה ליה לנדר טעות כמבואר בנזיר פרק ב"ש [ל"ה ע"א], ואפ"ה צריך היתר חכם, רק שנדרי אונסים החירה רחמנא מטעם דאונס רחמנא פטריה. וס"ל לאגודה דלא מיקרי אונס שלא יהיה צריך היתר חכם, רק שיהיה אונס ולא היה אפשר לו כלל לקיים דאז שייך לומר אונס רחמנא פטריה, אבל כשהיה אפשר לו לקיים נדרו רק שפשע ודחה על יום האחרון ואז נאנס לא מיקרי אונס לגמרי, ולא שייך בזה לומר אונס רחמנא פטריה. רק דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נדר אי הוי ידע שיאנס ביום אחרון, דהא נתן לעצמו זמן גדול דהיינו שיהיה יום האחרון ג"כ במשך הזמן, אך דזה צריך שוב היתר חכם כמו בכל אדעתא דהכי לא נדר.

ומביא ראיה מגיטין מצית בבתי ע"ת, דאף דשם לא מהני אונס אם נאנס (הלוקח) [המוכר] אפי' כל השנה, ס"ל לאגודה דדוקא באונס שיהיה (ללוקח) [למוכר] מחמת עצמו, כיון דכתביה רחמנא שאם לא יגאל תוך שנה שיהיה מוחלט ולא אחי באונס שלא יהיה מוחלט, משמע דרחמנא הקפיד שיהיה מוחלט אפי' אם יהיה אונס, דגבי רחמנא לא שייך לחלק בין אונס דשכיח ללא שכיח ולומר דלא אסיק אדעתא להחנות כיון דלא שכיח, אלא אמרינן מדלא אחי רחמנא באונס ש"מ דאפי' אם לא יגאל מחמת אונס שיהיה לו שיהיה מוחלט. ומ"מ ס"ל לבעל האגודה כיון דהלואה גמורה הוא והוא לא ביטל התנאי וכשנעמן הוי אונס דאחי ליה ע"י הלוקח, ועל כרחק כיון דבמשך כל הזמן לא היה אונס לא מיקרי אונס גמור מחמת הלוקח ולא שייך גביה לומר אונס רחמנא פטריה. והכא נמי דכוחיה דלא מיקרי אונס גמור להיות ניתר בלא היתר חכם, אבל בהיתר חכם ודאי דניתר דהא איכא למימר אדעתא דהכי לא נדר, והכא נמי בקנין ובגיטין בתנאי ודאי דבטל אפי' נאנס ביום אחרון מטעם דלדעתא דהכי לא אחי כנ"ל:

(ב) השליש פטור. עסמ"ע סק"ה. ולכאורה אינו מובן דמה הפרש יש בין שחתמו ששקר או מסרו שטר פרוע שהוא ששקר. ונראה לפרש כשחתמין מיד י"א הקול שנשבעדו נכסיו ואינו יכול למכור שום נכסים, ומוזקין אותו תיכף, והוי גרמי כיון דההיזק נעשה מיד. משא"כ בחזרת שטר פרוע אין יוצא קול ולא נעשה ההיזק מיד רק בשעה שגובה, וגם לא ברי הויקא דאימר לא יגבה, והוי כגרמא בנזקין דפטור:

מסכת כתובות

בתולה נשאת

← (א) דף ב' עמוד ב'. בהא דיש אונס בגיטין, מבואר בגמ' דמדאורייתא לכו"ע יש אונס והטעם פירש"י מקרא ולנערה לא תעשה דבר, ומקור דברי רש"י בגמ' — נדרים כ"ז — דמייתי בגמ' להך קרא לענין קיום התנאי באונס, ואף דלכאורה נדחה שם הטעם הזה דדילמא קטלא שאני, צ"ל לדעת רש"י דלמסקנת הגמ' דמייתי מנדרי אונסין דמהני טענת אונס, הדרינן לקמייתא מקרא ולנערה לא תעשה דבר, ואף דבנדרי אונסין טעמא מקרא, האדם בשבועה פרט לאונס ואיך גילף מהכא לדיני ממון, כבר הקשו כן בנמו"י וריטב"א ותירוצם צ"ע עיי"ש.

(ב) והנה דינא דיש אונס, הוא, דקיום תנאי באונס לא חשיב קיום, דנחשב כאילו נתקיים מאליו ולא ע"י האדם וזה לא מהני, דבעינן שהאדם יקיים התנאי, ומעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על האדם אלא כנעשית מאליה, ולכאורה מה בכך שלא קיים התנאי מ"מ גם ביטול לא הוי, דהא התנאי היה אם לא באתי ולא בא. וצ"ל דלקיום המעשה לא סגי במה שלא נתבטל התנאי, אלא צריך קיום התנאי לקיים המעשה, ובאונס דלא מיקרי קיום אין המעשה מתקיימת, ולפי"ז הדבר פשוט, דאם היה להיפוך שנתבטל התנאי באונס, כגון אם התנה אם באתי ונאנס ולא בא, אפילו נימא דביטול באונס לא הוי ביטול, אבל מ"מ הרי גם קיום לא היה ואינו גט, וכן הוא להדיא בשיטה בשם הרא"ה, וכן הוא בריטב"א — גיטין ל"א — בשם רבינו והוא הרא"ה.

(ג) אבל בר"ן פ' האומר בקידושין הביא מירושלמי פלוגתא דר"י ור"ל, בקידשה ע"מ שיכנסנה ליום פלוני ונאנס ולא כנסה, דר"ל סבר אונסא כמאן דעבד, ופירש הר"ן טעמא דר"ל, דיליף מהא דיש אונס בגיטין וה"ה לקידושין, ור"י פליג דאין ללמוד קידושין מגיטין עיי"ש, אבל בגיטין גם ר"י מודה דיש

טענת אונס בביטול התנאי כמו בקיומו וזה שלא כדברי הרא"ה, וע"כ צ"ל לדעת הר"ן דטעמא דיש אונס לא כפירש"י דילפינן מקרא ולנערה לא תעשה דבר, אלא הטעם משום אומדנא שלא היה דעת המתנים לאונס, בין לקיום התנאי ובין לביטולו, ולשיטה זו צ"ל בסוגיא דנדרים דטעמא דקטלא שאני לא אידחי במסקנא, ולא ילפינן מקרא להא דיש אונס אלא שלא היה דעתם על אונס, עכ"פ מבואר דדברי הרא"ה והר"ן הן שתי שיטות חלוקות, (וזה דלא כמ"ש באבני מילואים סי' ל"ח) ולדעת הרא"ה תיקשי מהא דס"ל לר"ל אונסא כמאן דעביד, וצ"ל דהרא"ה מפרש דבהא גופא פליגי ר"י ור"ל אם שייך טענת אונס בביטול, ולא כמ"ש הר"ן בטעמא דר"י דמחלק בין קידושין לגירושין, אלא החילוק הוא בין קיום התנאי לביטולו בין בקידושין בין בגירושין, ודברי הרא"ה הן אליבא דר"י דקיי"ל כוותיה, אלא דעדיין אינו מיושב כל הצורך, דהיה לו להרא"ה להביא דברי הירושלמי ולא לעבור עליו בשתיקה.

(ד) בתוד"ה דלא ניחא ליה דטיפול קמי יבם, כתבו דבאונס דלא שכיח כלל דלא אסיק אדעת' שירצה שיהא גט יש אונס לכו"ע, ולדעת הר"ן דטעמא דיש אונס הוא משום אומדנא, וא"כ הכא דליכא אומדנא כלל שלא רצה בקיום באונס, דהא אדרבא אילו אסיק אדעתיה שימות, הא לא ניחא ליה דטיפול קמי יבם, ומדינא בלאו אומדנא אין אונס, ולשיטת רש"י ניחא, דהיכא דליכא אומדנא כלל מדינא יש אונס דילפינן מקרא.

(ה) ובעיקר הדבר דמקרא ולנערה לא תעשה דבר ילפינן דלא מהני קיום התנאי באונס, צריך ביאור, דקרא גבי עונשין כתיב דאין מענישין את האונס ומאי שייך זה להכא דקיום הגירושין אינו עונש להבעל, וצ"ל כמ"ש בשו"ת חמדת שלמה סימן ל"ח דמהך קרא ילפינן דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה, אלא חשובה כאילו נעשית מאליה, והביא ראיה מהא

(ח) וברמב"ם שם כתב, דחולה שיש בו סכנה אם עבר ונתרפא בעצי אשירה לוקה, אף שעשה כן כדי להינצל ממיתה, ואינו דומה למי שנאנס לעבור דהתם גוף המעשה נעשית באונס, אבל בחולה עשה המעשה ברצון, ואי נימא דפטורא דאונס הוא משום חסרון פשיעה אין טעם לחילוק זה דהכא והכא עבר כדי להינצל ממיתה, אבל לפי הנ"ל דהיכא דמצווה ליהרג שפיר מיקרי פשיעה אם עבר ולא נהרג, אלא דפטור משום דמעשה באונס אינה נחשבת על העושה, בזה יש לחלק דהוא רק אם נאנס לעשות המעשה, אבל בחולה שנתרפא עשה המעשה ברצונו.

(ט) וראיה לחילוק זה, מהא דתנן האשה שנחבשה ע"י נפשות אסורה לבעלה, ופירשו רש"י ותוס' אפילו לבעלה ישראל, דחיישינן שמא נתרצתה להיבעל למצוא חן בעיניהן כדי שלא יהרגוה, ומבואר דאם עושה כן כדי להינצל מהריגה חשיב רצון ונאסרת לבעלה ישראל, ואילו בריש מכילתין גבי נבעלת להגמון מבואר דמותרת לבעלה ישראל, וע"כ צ"ל כחילוק הנ"ל דגבי הגמון שאנסה להיבעל אף שהיה בידה להינצל ע"י מסי"ג להריגה, מ"מ גוף המעשה נעשית באונס, אבל באשה שנחבשה שלא אנסה להיבעל אלא שעשתה כן ברצונה כדי להינצל ממיתה חשוב רצון, ואף דדעת הרמב"ם דבנחבשה אינה אסורה לבעלה ישראל היינו משום דלא חיישינן שמא נתרצתה, אבל אי ידעינן שנתרצתה להיבעל כדי להינצל מהריגה ודאי חשוב רצון, וזה מפורש בגמ' גבי אסתר שנאסרה למרדכי דעד עכשיו באונס ועכשיו ברצון, והיינו שרצונה היה להיבעל לאחשורוש, למצוא חן בעיניו להציל את ישראל, כמו שעשתה יעל לסיסרא, [ובס' חפץ חיים כלל ה' נראה שפירש משום דהליכה היתה ברצונה, אף שהבעילה אח"כ היתה באונס, וגם מהרי"ט סי' כ"א חקר בזה, אבל א"כ תיקשי דגם גבי הגמון נשואיה בד' היו ברצונה וידעה שתיבעל ע"י ההגמון ומ"מ מיקרי אונס כיון שהבעילה אח"כ היתה ע"י אונס].

(י) ובמרדכי פ' הגיזקין הקשה גבי סיקריקין קמייתא ומציעתא גמר ומקני, ואמאי הא תליוהו ויהיב לא הוי מתנה, ותירץ בשם ר"ת דזה הוי

דשור הנעבד באונס לא חשיב נעבד וכשר למזבח, ע"ז נ"ד, ויליף לה מהך קרא ולנערה לא תעשה דבר, (דוגמא לזה ממ"ש הרא"ש פ"ב דחולין דאם הפיל הסכין בלא שום כונה ושחט לא הוי כח גברא, ומ"מ צ"ע דהא אם נאנס ושחט ודאי מיקרי כח גברא כיון שידע בעת המעשה שהוא עושה, ולא אמרינן דכיון שאנסוהו לשחוט הוי כנשחטה מאליה), אבל אכתי היא גופא תיקשי דמנ"ל למילף מהך קרא דהמעשה אינה נחשבת על העושה, דילמא פטור אונס הוא מפני שלא פשע ואין להענישו אלא היכא שעובר במזיד וברצון.

(ו) וז"ל הרמב"ם פ"כ מסנהדרין כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בי"ד באונס, אין בי"ד ממיתין אותו, ואף על פי שהיה מצווה שיהרג ואל יעבור אע"פ שחילל השם והוא אונס אינו נהרג, שנאמר ולנערה לא תעשה דבר זו אזהרה לבי"ד שלא יענשו את האונס עכ"ל ומבואר מדבריו, דקרא איירי בגוונא שהיתה מצווה ליהרג ולא לעבור באיסור עריות, ומ"מ פטורה מעונש, ופירוש זה מוכרח, דאי נימא דאיירי באופן שאינה חייבת למסור עצמה להריגה כגון שהיא קרקע עולם, לא איצטריך קרא לפטורה ממיתה כיון דמותר לה לעבור, ואדרבא היא חייבת לעבור ולא ליהרג דמתחייבת בנפשה, כמ"ש הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה דהיכא דיעביר ואל יהרג אסור למסור נפשו להריגה, ופשיטא דפטורה ממיתה, (ודברי תוס' ר"פ הבא על יבמתו שלא הכריחו מזה צ"ע, זע"ן בגליון הש"ס להגרע"א יומא פ"ב) וכיון דבידה להינצל מהאיסור ע"י מסי"ג, והיא חייבת לעשות כן, אין כאן חסרון פשיעה, וא"כ הא דפטורה ממיתה ע"כ הטעם משום דמעשה באונס אינה נחשבת על העושה.

(ז) וברייב"ש סי' ד' כתב, דכה"ג כיון דפטור מכל עונש אינו גפסל לעדות, ולכאורה צ"ע דהא הלאו יש בו מלקות ומ"ש ממזיד ולא אתרו ביה דנפסל לעדות, ולפי הנ"ל החילוק מבואר דבמזיד ולא אתרו ביה אין חסרון בהמעשה אלא בהתראה אבל באונס הגריעותא בהמעשה ומה"ט פטור גם מכרת, כמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה אף דכרת א"צ התראה.

והרכבה זו ודאי דהוי כמו קשירה למר ופשתים יחד, ועדיף מיניה כיון שמתאחים יחד ונעשים חיצור בתולדה, אבל עכ"פ ניכר כל אחד בפ"ע, וע"כ אין מקום ללמוד בק"ו לאסור מה שנעשה כבר גוף אחד ואינו ניכר שהוא שני מינים די"ל דזה עדיף כסדרת הלבוש, ומכלאי בגדים אין כאן ק"ו ודוק³³⁸.

סימן לח

באור ענין מצות עשה דונקדשתי ובענין מצוות צריכות כוונה

(א) שלחו ליה לאצוה דשמואל כפאו ואכל מנה ילא, אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר ילא, פשיטא, מהו דתימא התם אכול מנה אמר רחמנא והא אכל (ר"ה פ' ראוהו ב"ד דף כח.), ופי' רש"י דקיי"ל המתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה הלכך לאו מתעסק הוא, אבל הכא זכרון תרועה כתיב, עיי"ש, וכתב הר"ן (י: מדפ"ה ד) בשם הרא"ה דמייירי דוקא שידע שזה מנה והיום פסח דאל"כ ודאי לא ילא, וראיה לזה מדנקט כפאו ואכל מנה ולא נקט חד מהנך גווי, עיי"ש, והב"י בא"ח (סי' תעה) כתב בשם הרבני ירוחם (תאו"ח נתיב ה ח"ד, מגד) דמייירי דוקא שלא ידע שזה מנה, דאל"כ הוי כמתכוון שלא לזאת, עיי"ש, וקשיא לדידיה קושיית הר"ן למה לא נקט חד מהנך גווי.

(ב) ולבאורה נראה ראיה לשיטת רבינו ירוחם מדאמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר ילא, וקשה למה לא נקט זאת אומרת כפאו לתקוע שופר ילא, דומיא למה דשלחו לאצוה דשמואל, ולמה נקט מלתא אחריתי, אך לשיטת הר"י א"ש דשמואל כפאו ואכל מנה הוי אורחא דמלתא שהפרסיים כפאו אותו לאכול חמץ הואיל דמייירי שהיה סבור שהוא חמץ ע"כ רצו לכופו להעבירו ע"ד, אבל כפאו לתקוע שופר אין דרך (לכפאו) [לכופו] דמאי נ"מ להפרסיים בכך, גם י"ל דמתמא יודע מענין היום, רק דמנה שייך לומר שסובר שהוא חמץ, אבל בשופר אין מקום לטעות, וכיון שידוע שהיום ר"ה ואינו רוצה לתקוע הוי נחכוון שלא לזאת, כמ"ש הר"י, וע"כ הוצרך למינקט התוקע לשיר, ולשיטת הרא"ה קשיא למה לא נקט כפאו לתקוע שופר, וי"ל בדוחק.

(ג) אמנם נראה לי דלדינא יש מקום ספק בכפאו לתקוע שופר אם ילא אף למ"ד מצות א"ל כוונה כאשר

אבאר, הנה הרמב"ם (פ"ב מהל' שופר ה"ד) כ' דלרין בשופר כוונה, והקשה הרב המגיד למה פסק הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"ג) כפאו ואכל מנה ילא, ותי' בשופר שאני הואיל ונשמיעה תליא מלתא לא הוי מעשה כלל ע"כ בלא כוונה אינו כלום, ותמה הלח"מ למה אינו מחלק חילוק הנאמר בגמ' התם אכול מנה אמר רחמנא וכפי' רש"י הרי נהנה, וכ' ליישב שלא היה בגרסת הרב המגיד המהו דתימא הנאמר בגמ' דידן.

ולפענ"ד נראה להוכיח לשיטת הרמב"ם דכפאו לאכול מנה לא מהני מה שנהנה, דהנה הרמב"ם (פ"ה מה' יסודי התורה ה"ד) כתב באתן שנאמר יהרג ואל יעבור אפי' בנענא אם לא עשה כן רק שעבר ה"ז חילל ד', ואם היה צריכים הוי חילול השם צריכים ועבר על מצות עשה נקדשתי, וסיים שם הרמב"ם ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו וכו' ונאמר ולנערה לא תעשה דבר, נראה מדברי הרמב"ם דהא דאמרינן יהרג ואל יעבור היינו טעמא דבאתן עבירות החמירה התורה להיות נידון משום חילול השם אפילו בנענא, וכ"כ בס' המצות חלק הלאוין (סי' סג), עיי"ש.

(ד) וקשה מנ"ל להרמב"ם הא, דלמא עיקר הטעם הוא מחמת חומר איסורן, וכן כ' הרמב"ן בס' מלחמות ד' מס' סנהדרין ס"פ בן סורר (ע"ד: ית. מדפ"ה ר) דהטעם הוא משום חומר איסורן ולא משום חילול השם, ומש"ה אפילו להנאת עצמן אסור, וע"כ השיג על הצעה"מ במאי דס"ל דלהנאת עצמן אפילו בגילוי עריות שרי, והיות קשה שבה סבירא ליה להרמב"ם (יטו"ח פ"ה ה"ב) כרמב"ן דבגילוי עריות אפילו להנאת עצמן יהרג ועל יעבור, ואפ"ה כתב דהטעם הוא משום חילול השם וקשה מנ"ל הא.

(ה) ועוד קשה בדברי הרמב"ם שכ' (שם ה"ו) "כדרך שאמרו באונסין כך אמרו בחולאים כו', עונשין אותו עונש הראוי לו", וקשה מנ"ל להרמב"ם לחלק בין אונסין לחולאים, וראיתי בספר מעשה רוקח כ' דהטעם דבחולאים אין הדבר צריך שיבא לידי סכנה אף אם הרופאים אומרים שבדאי ימות, משא"כ ע"י אונס הסכנה גלויה וידועה, משא"כ בחולה אפילו גוסס, וסיים שהוא פשוט, וכן ראיתי להפ"ח³³⁹ (בהגהותיו להרמב"ם שם), ולענ"ד דברים אלו תמוהין ומרפסין איגרא כיון דבכל איסורין סמכינן על הרופאים מה"ת לא יקרא מסוכן, צפרט גוסס שרוב גוססין למיתה ואין לך אונס גדול מזה, והוא פלא צעיני שיצאו דברים אלו מהפ"ח.

338. וכ"כ באבני נזר או"ח סי' תפה אות ו. 339. בפר"ח שם הוסיף דאין הרפואה ודאית, משא"כ באונסין ההצלה ודאית.

(ו) עוד קשה קושיית הרמ"ך שהציא הכס"מ על הרמב"ם (שם ה"ה) שפסק דעבי דוקא חייב מיתה כשזע בן זכרי, כיון דמשום מאי חזית דדמא דידך סומק טפי הוא דאמר' יהרג ואל יעצור והתם ל"ש כיון דס"ס חזירו נהרג ג"כ, ועיין בלח"מ שהחזיק הקושא על הרמב"ם, והניח ב"ע. גם על עיקר הפסק שפסק הרמב"ם דעבי דוקא חייב מיתה כשזע בן זכרי והוא כר"ל צירושלמי (תרומות פ"ח ה"ד) ודלא כר"י תמה הכס"מ מדוע לא פסק כר' יוחנן נגד ר"ל כמו בכל דוכתין, ותירוק הכס"מ שר' דהואיל שהוא ספק נפשות פסק לחומרא הוא תמוה מאד, דהא הוא חומרא דאחי לדי קולא לענין אותן אנשים שזריכין ליהרג ע"י, ותו למה בכל דוכתין פסקין כר"י נגד ר"ל לכל הענינים, וכן ראיתי מי שהקשה כן.

(ז) ואשר אנכי אחזה ליישז דברי רבינו הגדול, ראשון הא דכתב דהטעם הוא משום חילול השם נלענ"ד

מסוגיא דמס' ע"י (דף נד.) דאמאי דמשני התם כגון שאנסוהו נכרים והשתחוהו לזהמתו, מתקיף לה ר' זירא אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אמר רבא הכל היו בכלל כו' הא כיצד הא צנעא הא צפרהסא, ועיי"ש בתוס' דהעולה מדבריהם דאונס לא הוא שום דבר וע"כ לא נאסרה הצהמה דהרי פטרו הכתוב מעונש אם עבר באונס, ורבא שני דדוקא אונס צנעא יצא לגמרי ואין בו רק עשה דואהבת אכל אונס דפרהסא הדרינן לכללא בין לענין אזהרה ובין לענין עונש וע"כ אפילו נאנס נאסרה הצהמה, כן פירשו התוס' (ד"ה הא) בשם הר"מ מקוצי בעל הסמ"ג כדי לקיים פסק השאלות וכל הפוסקים דאף רבא ס"ל יהרג ואל יעצור. והנה נראה מצוה דר' זירא הוא ס"ל דאונס דפטריה רחמנא דלא מקרי מעשה כלל, דפועל ע"י אונס לא הוא פועל כלל³⁴⁰, וע"כ הוא ס"ל דאפי' נעבד לא הוא לאסור הצהמה³⁴¹, ורבא שני הכל היו בכלל כו' רק מוחי צהם יצא אונס וע"כ לא תחללו דאחי לפרהסא הדרינן לכללא לגמרי, והנה לפי הסמ"ג

340. יסוד זה שכתב רבינו "דאונס דפטריה רחמנא דלא מקרי מעשה כלל, דפועל ע"י אונס לא הוא פועל כלל" והמקור לזה פלוגתא ר' זירא ורבא אי נעבד באונס הוא נעבד, פקיע בבי מדרשא ודשו בו רבים, ולהלן נביא ראשי פרקים בזה. (א) בעיקר הגדרת הדברים הא דאונס הוא כמאן דלא עביד, בזכרון שמואל סי' סה (אות לט) ביאר בב' אופנים, או דהוי חסרון בהתייחסות המעשה אל האדם, או דהוי חסרון בעצם המעשה כיון דהוי מעשה בלי רצון ודעת, וכלשון חידושי הגר"ש שקאפ כתובות סי' נ (מהדו"ח סי' ד) אות ד שכתב "ענין אונס שהוא מגרע עיקר מעשה העבודה משום דאיכא חסרון הרצון", אמנם לשון רבינו "דפועל ע"י אונס לא הוא פועל כלל". (ב) בס' שפת הנחל (דרוש יא עמ' לו) הביא דד"ז הוא פלוגתא בין רב לשמואל, דבב"ק ד' מ' ע"ב אמר' שור האיציטדין אינו חייב מיתה, ואיבע"ל שם מהו לגבי מזבח, ופליגי התם רב ושמואל, דרב אמר כשר לגבי מזבח, אונס הוא, ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה, הרי דפליגי ביה רב ושמואל אי מעשה באונס הוא מעשה או לא, דלרב לא הוא מעשה כלל ומשו"ה כשר לגבי מזבח, ולשמואל הרי מעשה עבירה אף ע"י אונס. וכ"כ בס' חמש ידות (להג"ר בנימין בישקא לאדומאן, אחי הגדול ממינסק) עמ' נג, ובבית האוצר (להגרי" ענגיל) כלל כד, עיי"ש באורך, ועי' כובע ישועה ב"ק שם. והנה לקמן אות מט כתב רבינו דיש לחלק בין היכא דיש במעשה הנאה לבין היכא דליכא הנאה, ובס' חמש ידות כתב דעפ"י הנ"ל יש להביא ראיה לזה, דאי' שם בב"ק אח"כ מן הבהמה להוציא הרובע והנרבע, מן הבקר להוציא הנעבד כו', ומן הצאן להוציא הנוגח כו', יש ברובע שאין בנוגח כו' רובע עשה בו אונס כרצון נוגח לא עשה בו אונס כרצון כו', ומייתי' תני' כוותיה דרב מברייתא דשור האיציטדין כשר לגבי מזבח, יעו"ש, וא"כ מבואר דק"ל כרב דמעשה באונס לא הוא מעשה כלל, ומ"מ ברובע ונרבע לא חילק בין אונס לרצון. אך בשפת הנחל הנ"ל כתב דאי"ז ראיה דאע"ג דאמר' דגבי רובע לא חילק בין אונס לרצון, לא דמי, דהא אם נרבעת היא נרבעת ע"י הרובע שרבע ברצון, ודמי לנעבד שעבדו ברצון, דזה לא מיקרי אונס דאונס הוא אם העובד היה באונס, ועוד איפשר לומר דרובע שפסיל באונס הוא מחמת דמאס כמו דאמרין בתמורה דף ל' מחלוקת כשנרבעו דר"א סבר ביזוי מילתא. (ג) עפ"י יסוד זה כתב בקוב"ש (כתובות אות ה) לבאר הא דמקרא דולנערה לא תעשה דבר ילפינן דלא מהני קיום התנאי באונס, כמבואר בגמ' נדרים כז ע"א וברש"י כתובות ג ע"א ד"ה דמדאורייתא, דלכאורה צריך ביאור, דקרא גבי עונשין כתיב, דאין מענישין את האונס, ומאי שייך זה להכא, דקים הגירושין אינו עונש להבעל, ולהיסוד הנ"ל א"ש, דמהך קרא ילפינן דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה, אלא חשובה כאילו נעשית מאליה. וכן ביאר בברכת שמואל כתובות סי' ג והלאה בשם הגר"ח, ועי' ברכ"ש נדרים סי' יד אות ב. [א"ה, במה שהביא בקוב"ש דברי רבינו, אינו אלא לעיקר הסברא, דשייך לפרש אונס כמאן דלא עביד כלל, אבל בחשבון הדברים אינו כמהלך רבינו שהרי בגמ' כתובות הוא אליבא דרבא, ורבא הא פליג על סברא זו בגמ' דע"ז, לפי"ד רבינו. וכן בגמ' דנדרים הגירסא לפנינו רבא, אמנם שם י"ג רבה, ולביאור זה ולפי"ד רבינו נמצא דרבה ס"ל כו' זירא, ועי' ספר העיקרים להגר"ש איגר ע' אונס דחמנא פטריה ענב א (עמ' קמד)]. וכ' בקוב"ש דוגמא ליסוד זה ממ"ש הרא"ש פ"ב דחולין דאם הפיל הסכין בלא שום כונה ושחט לא הוא כח גברא [א"ה, ועי' קוב"ש ח"ב סי' כג אות ו שהביא שם ג"כ דברי הרא"ש, ועי' קה"י שבת ריש סי' לה במוסגר], אלא דכתב דמ"מ צ"ע דהא אם נאנס ושחט ודאי מיקרי כח גברא כיון שידע בעת המעשה שהוא עושה, ולא אמרינן דכיון שאנסוהו לשחוט הרי כנשחטה מאליה. (ד) וכ' בקוב"ש שם דהיא גופא תיקשי דמנ"ל למילף מהך קרא דולנערה לא תעשה דבר דהמעשה אינה נחשבת על העושה, דילמא פטור אונס הוא מפני שלא פשע ואין להענישו אלא היכא שעובר במזיד וברצון, ויישב דקרא איירי בגוונא שהיתה מצווה ליהרג ולא לעבור באיסור עריות, כמבואר ברמב"ם סנהדרין פ"כ ה"ב [ועי' ריטב"א ע"ז נד ע"א], וכיון דבירה להינצל מהאיסור ע"י מסי"נ, והיא חייבת לעשות כן, אין כאן חסרון פשיעה, וא"כ הא דפטורה ממיתה ע"כ הטעם משום דמעשה באונס אינה נחשבת על העושה. (ה) ועפ"י היסוד הנ"ל כתב הקוב"ש

הנ"ל מוכח דהרמב"ם פסק כזה דלא כרצא, דלרצא אונס דפרהסיא הדרינן לכללא לגמרי דחייב מיתה, והרמב"ם (יסוה"מ פ"ה ה"ד) פסק להדיא דאין עונשין אותו, ואפי' אם נרצה לדחוק דס"ל כמ"ש חוס' ר"פ הבא על יצמתו (יבמות נג: ד"ה אין) וכן משמע בתוס' כאן ד"ה מתקיף דאף לרצא פטור ממיתה רק דאפ"ה הוא נעזב, מ"מ לרצא אין ראית הרמב"ם שהציא מדמיעט רחמנא ההוא ולא אונס ראיא, דדלמא צפרהסיא דהדרינן לכללא גרע, אלא ודאי דהרמב"ם לא ס"ל כתיורו דרצא.

(ח) ויש ראייה לזה³⁴² מדדחי רב אשי סיעתא דרצא, עיי"ש, וכן מדמשני אח"כ בשעשה צו מעשה, מוכח דלא ס"ל כתי' דרצא, (*) וכיון (*) הגה"ה: ועי' צרמב"ם צה' דס"ל כתי' זירא ולדידיה איסורי מצוה (פ"ד ה"ו) דלכאורה אפי' נעזב לא הוי דע"י נראה דפסק דלא כמאן, אך לחי' אונס לא מקרי פעולה כלל, הכנס"מ שם י"ל עיי"ש. ע"ב. ואפילו ממתעסק בחלצים ועריות י"ל דאונס גרע³⁴³, וע"כ

הוי ס"ל להרמב"ם דהא דחייב רחמנא בשלש עצירות ע"כ דהוי מצוה מיוחדת משום לא תחללו ולא משום דינמא דטעמא משום חומר איסורין, כיון דע"י אונס לא מקרי פעולה כלל. ועי' בסנהדרין (דף עד:) איבעיא להו כו'³⁴⁴, עיי"ש וצפירש"י³⁴⁵ וע"כ היינו לנעא, מוכח דהטעם משום קידוש השם.

(ט) ומההיא סוגיא דסנהדרין (עד:) יש ראייה לדברינו, דתוס' (ד"ה פ' נח) הקשו שם מאי קמבעיא ליה הא וחי צהם לא נאמר להם כלל, ותירצו דמנא הסבירא הוא אמרי' שאינו מחוייב, רק הא דכתב רחמנא וחי צהם כי היכא דלא יליף מרצח ועברה המאורסה, עיי"ש, ועי' צמורש"א שפי' דאף ר' ישמעאל ס"ל צנערה המאורסה דילפינן מרצח, והנה מתוס' ע"ז (דף פו: ד"ה יכול) מוכח להדיא דלר' ישמעאל אין חילוק וצנערה צכולן יעבור ואל יהרג³⁴⁶. גם קשה אי ס"ד דר' ישמעאל ס"ל צעריות יהרג ואל יעבור מאי קאמר שם (סנהדרין עד.) מנין שאם כו'³⁴⁷ למה לא יליף מרצח להיות

(שם אות ז) לבאר הא דכתב הריב"ש סי' ד' דכה"ג שעשה באונס כיון דפטור מכל עונש אינו נפסל לעדות, ולכאורה צ"ע דהא הלאו יש בו מלקות, ומ"ש ממזיד ולא אתרו ביה דנפסל לעדות, ולפי הנ"ל החילוק מבואר דבמזיד ולא אתרו ביה אין חסרון בהמעשה אלא בהתראה, אבל באונס הגריעותא בהמעשה ומה"ט פטור גם מכרת, כמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה אף דכרת א"צ התראה. (ו) והנה הביאו ראייה דלא כיסוד רבינו ממש"כ הרמב"ם דכהן שעבר ע"ז באונס מיפסל לנשיאות כפים, עי' בית האוצר אות א סוף כלל כד, אמנם רבינו יישוב זה לעיל סי' ח אות ב, ד"ל שם: גם בדברי הרמב"ם (פס"ו מתפילה ה"ג) היה נ"ל לפרש הא דכתב תחילה עובד ע"ז אפילו באונס, ומביא ראייה מלא יעלו כהני הבמות, כוונתו כיון דעשה שירות לע"ז דהיינו זריקה וכדומה ע"כ נפסל לעבודה, והוי כעין נעבד דפסק הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח (פ"ד ה"ו) דאפילו באונס פסול כדאיתא בע"ז (דף נד.), ואח"כ כתב וכן כהן שהמיר היינו עובד ע"ז אפילו בהשתחוויה כסתם מומר ובוזה לא כתב אפי' אונס, דיש לומר דהרמב"ם לשיטתו שפסק בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"ד) ובספר המצות (ל"ת טג) דכל מקום שנאמר יהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג עבר על מצות קידוש השם, והנראה מדבריו בספר המצות דבאונס לא מיחשב עובד ע"ז רק שעבר על עשה ונקדשתי וגם על ל"ת, וכיון דמשום שאר עבירה לא נפסל ע"כ בעובד ע"ז באונס לא נפסל, רק בעשה עבודה לע"ז דהוי כעין נעבד. (ז) בגמ' ב"ק כג ע"א מאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו וכגון שהיה לו לגדורה ולא גדרה, וכתב בחידושי הגר"ח (מהדו' מישור עמ' שכז) דמכאן מוכח דאונס הוי פטור, ולא דהוי כמאן דלא עבד, דאי הוי כמאן דלא עבד א"כ היה לו להיות פטור בהיה לו לגדור, כיון דסו"ס נעשה הנזק שלא ע"י אלא באונס, ומוכח דהוי פטור ובכה"ג לא פטריה רחמנא. (ח) בס' שיעורי רבי דוד פוברסקי זצ"ל (כתובות אות לא) הקשה ע"ד רבינו דא"כ אמאי באומר מותר נמי פטור ממיתה מהאי קרא דולנערה לא תעשה דבר [כוונתו להסוברים אומר מותר אנוס], הא התם לא הכריחוהו לעשות המעשה ומ"ט לא יחשב מעשה ידיה, דאם כל הפטור משום דלא נחשב מעשה ידיה א"כ באומר מותר דודאי נחשב שפיר מעשה ידיה מ"ט יהא פטור. (ט) ברעק"א כתובות ל ע"ב ברד"ה ואי צדד דחייבי מיתות אונסין לכו"ע ל"א קלב"מ דאונס מן התורה מותר ולא עבר כלום, וביארו זה עפ"י סברת רבינו. (י) עי' להלן אות מט בהגה שדן רבינו אי סברא זו שייכא ברציחה. 341. וכן ביאר הריטב"א ע"ז שם, הביאו בחידושי רבי ראובן יבמות סי' לד (ועיי"ש עוד שהאריך במאי פליג רבא), אמנם בחידושי מרן רי"ז הלוי הל' ע"ז ביאר באופ"א דנעבד עיקר דינו הפוסלו הוא מה שנעשה בו עבירה, וע"כ בעינן דווקא עבודה דאיסורא. ויעוי' בקונטרס הביאורים להגרמ"ש שפירא זצ"ל (כתובות סי' ח ענף ב) שכתב דעיקר דברי החמד"ש צ"ע דלפ"ד קשה המסקנא דרבא שם דחשיבא ע"ז משום חיובא דיהרג ואל יעבור משום קידוש השם יעויין בתוס' שם, והרי גם במקום דיהרג ואל יעבור איכא תורת אונס, וכמוש"כ תוס' שם והר"מ ברפ"ה מהל' יסודי התורה, וכל דאיכא תורת אונס ה"ה כמאן דלא עבד כלל ואין חשיבא ע"ז ע"ז זה, וכשאמרתי דברי החמדת שלמה לפני רבנו הרב זללה"ה הקשה מיד מזה דיהרג ואל יעבור [א"ה, אם הקושיא משיטת רבא, ל"ק על רבינו שהרי מפורש תלי לה בפלוגתא דר' זירא ורבא], ועיי"ש עוד בדברי רבינו הגר"ז הנ"ל. וע"ס ח' חמש ידות (להג"ר בנימין בישקא לאדומאן, אחי הגדול ממניסק) עמ' נד בהערה, חידושי הגר"ש שקאפ כתובות סי' נ אות ג. 342. דאין הלכה כרבא. 343. עי' להלן אות מו והלאה, ועי' אתון דאורייתא כלל כד, קוב"ש ח"ב סי' כג, קה"י שבת סי' לה, בבאיור פטורא דמתעסק וחיובא דשכן נהנה. 344. בן נח מצוות על קדושת השם או אין מצוה על קדושת השם. 345. בד"ה שדי לנהרא, דהאיבעיא היא על ע"ז. 346. וע"ע תוס' כתובות יט ע"א ד"ה דאמר דמבואר ג"כ הכי, כ"כ בתוספות יוהכ"פ יומא פב בתוס' ד"ה מה רוצח, ועי' מנח"ח מצוה רצו אות א (ובהערה ב-ג שם) ואור גדול עמ' יא ד"ה והנראה ליישב. 347. אמר רבי ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם

ולפ"ז נראה לי דאף שבארנו לעיל דמוכח מדברי הש"ס דבמעושה ע"י א"י לדעת הראשונים ז"ל החולקים על הרמב"ם וה"ג ז"ל וס"ל דהגט בטל מה"ת, הוא מטעם דודאי לא נתרצה המגרש מ"מ היכי דיהיב דמי להמגרש הוי ספק שמא אגב זוזי גמר ומגרש כיון דמדברי הרשב"א ז"ל הנ"ל משמע דהוי גט כשר והסכים לזה הדברי ריבנות. ואפשר דאף הרמ"א שכתב דלא מהני מה שנטל מעות היינו למהוי גט כשר לגמרי אבל מודה דהוה ספק שמא נתרצה אגב זוזי. וא"כ לכאורה בנ"ד יש לדון דהוי ס"ס שמא הגט כשר מחמת דגט מעושה ביד א"י כדן כשר מה"ת ואם נשאת לא תצא כדעת הבה"ג והרמב"ם ז"ל וכמש"כ המרדכי דגם להש"ס מספרא להו אם הלכה כרב משרשי ואת"ל דגט מעושה כדן פסול מה"ת מ"מ שמא אמרין מחמת דשקיל דמי גמר ומגרש ואף דאמרין בכ"ד דס"ס שהוא משם אחד דלא הוי ס"ס והכא נמי הוי שם אחד אם גמר בדעתו לגרש ברצונו או לא מ"מ כבר כתבו האחרונים ז"ל בדיני ס"ס דאם ספק אחד מתיר יותר מחבירו לא מיקרי שם אחד וה"נ להך ספיקא דהלכה כר' משרשי דגט מעושה בא"י כשר לא מתכשר אלא מה"ת אבל מדרבנן גזרו שלא תהא כל אור"א תולה עצמה בא"י ומפקעת עצמה מיד בעלה. ואף דהכא כבר נשאת ואם נשאת לא תצא משום איסורא דרבנן מ"מ הרי כ' הרמב"ם ז"ל (בפרק י' מהלכות גירושין) שאם הי' בעלה ותיק יכול להוציאה אפילו אם הגט אינו פסול רק מדרבנן. אבל להך ספיקא דאגב זוזי גמר ומגרש הגט כשר אפי' מדרבנן וכיון דספק אחד מתיר יותר מחבירו שפיר הוי ס"ס: **ועוד** דלפי מה שבארנו דברי הרמב"ם (בפ"ג מה' גירושין) יש לדון דזה מיקרי שפיר ס"ס ואין שני הספיקות מענין אחד שז"ל שם שכתב דטעמא דמעושה כדן כשר הוא משום דכל מה שאדם מחויב לעשות לא מיקרי אונס כלל ולמה לא בטל גט זה שהרי אנוס בין ביד א"י בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונרחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הי' מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל הכחות ויצרו הוא שתקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו עכ"ל. מדברים האלו משמע דכל שהוא כדן לא מיקרי אונס כלל ולהכי כשר מה"ת אפי' ע"י א"י [ומשמע דאפילו אם לא ידע כלל שעפ"י דין תורה חייב לגרשה ולא שמע דבר זה מב"ד של ישראל נמי מן התורה כשר. מטעם שכתב הר"מ ז"ל דאין כאן אונס כלל כיון שמחויב לעשות דבר זה מן התורה. שלא חילק הרמב"ם ז"ל בין אם ידע שעפ"י ד"ת מחויב לגרשה או לא. ובכל גוונא הוי גט]. ואנו רואים מה שכתב הרמב"ם ז"ל גבי גט מעושה שלא כדן בישראל דלשיטתו כשר מה"ת דהטעם דהואיל וישראל אנסוהו יגמור ויגרש. ולשון יגמור ויגרש משמע

דגמר ומתרצה כראמרין בש"ס רב"ב האי לישנא אגב אונסי' גמר ומקני. דהיינו שגומר בלבו להתרצות. וגבי מעושה כדן בישראל ובא"י כתב כבר גירש לרצונו ולא כתב האי לישנא גמר ומגרש כמו שכתב במעושה שלא כדן. מזה נראה דהרמב"ם ז"ל סובר גבי מעושה כדן אפי' לא נשתנה דעתו לגמור בלבו להתרצות לגרש מיקרי נמי לרצונו מפני שאין כאן אונס כלל. כיון שאנסוהו לעשות מה שמחויב לעשות. וכיון דזה לא מיקרי אונס כלל לא איכפת לן אף אם בלבו לא ניחא לי' ולא נשתנה דעתו להתרצות כלל דדברים שבלב אינן דברים. ודווקא היכא שכפוהו לעשות מה שאינו מחויב לעשות דזה מיקרי אונס. בזה בעינן שישתנה דעתו לרצון דהא חזינן דאיכא אונס בפועל ולא מיקרי דברים שבלב מה שאינו מתרצה אלא דברים שבלבו וכלב כל אדם וכמו שכו' הרשב"א ז"ל בחידושי לקידושין דאף אם דברים שבלב אינם דברים מ"מ א"ש מה דמעושה שלא כדן פסול משום דשלא כדן ל"מ דברים שבלב כלל דהכל יודעין שנאנס לעשות מה שאינו מחויב לעשות ולהכי לא הוי גט, אי לאו דאמרין אגב אונסי' גמר ומגרש כמו גבי תליהו וזבין. או משום מצוה לשמוע דברי חכמים. והיינו שנשתנה דעתו ולבו לרצון גמור. אבל גבי מעושה כדן לא בעינן כלל שנשתנה דעתו כיון שהאונס לא מיקרי אונס מחמת דכל מה שהאדם מחויב לעשות לא מיקרי אונס. ולא איכפת לן במה שבלב לא ניחא לי' כיון שאומר בפיו רוצה אני הוי דברים שבלב ואין דברים כדמסיק בקידושין (דף נ') דדברים שבלב אינן דברים:

ובזה מתבאר היטיב סוגיא דקידושין (דף נ') דקאמר התם רבא דדברים שבלב אינן דברים ואמר מנ"ל לרבא הא אילימא מרתנן יקריב מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואמאי הא בלבו לא ניחא לי' אלא ש"מ דברים שבלב אינן דברים. דילמא שאני התם דניחא לי' בכפרה אלא מסיפא וכן אתה מוצא בגיטין נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דילמא התם נמי דמצוה לשמוע דברי חכמים. וקשה היכי הוה ס"ד דהטעם הוא משום דדברים שבלב לא הוי דברים ומהני אף שאינו מתרצה בלבו. הא כיון דנאנס לא מהני מעשיו כלל. דקיי"ל בכל רוכתא דאונס כמאן דלא עבד דמי. וכדפריך ר"ז בע"ז (דף נ"ד) הא כתיב ולנערה לא תעשה דבר. ומוכיח מזה דאנסוהו להשתחוות לבהמת חבירו אין לבהמה זו דין נעבד משום דאונס כמאן דלא עבד דמי. וה"נ כיון דלא ידע הך סברא דמתרצה משום דניחא לי' בכפרה ומצוה לשמוע דברי חכמים מאי מהני הא דדברים שבלב אינם דברים הא נתינת הגט שנתן לידה באונס לאו נתינה היא כלל. ואטו מי שאנסוהו להשתחוות לבהמת חבירו ושיאמר גם בפיו רוצה אני, הבהמה נאסרת הא ודאי ליתא. ועוד קשה דמייתי ממשנה דערכין דוכן כגיטי נשים דדברים שבלב אינן דברים

דשם הוי אונס דהא אינו מחוייב לגרש ושלם כדין כפווה ולא הוי גט אף אם אמר בפיו שרוצה ודברים שבלב אינם דברים. מ"מ כיון דאיכא אונס הא כמאן דלא עבד דמי. והוצרך ליתן הטעם דכשר משום דהואיל וב"ד של ישראל כפווה גמר ומתרה ונשתנה דעתו להתרצות ממש. להכי הוי גט (*):

ולפ"ז הרי נתבררו דברי הר"מ ז"ל בדמעושה כדין בישראל או בעובד כוכבים ליכא אונס כלל וכיון דאמר רוצה אני אמרינן אף דבלבו לא ניחא לי' הוי דברים שבלב ואינן דברים. ויש להביא דא"י לסברא זו שכתב הרמב"ם דכל מה שאדם מחוייב לעשות לא מיקרי אונס מהא דאמרינן (בר"ה כ"ח) כפאו ואכל מצה יצא למ"ד מצות א"צ כוונה. וקשה נהי דלא בעינן כוונה מ"מ הא אונס כמאן דלא עבד דמי. ומטעם זה בארתי לעיל מה שכתב הרמב"ם ז"ל (בהלכות חליצה ויבום) דהמסור מודעא על החליצה הוי חליצה פסולה ופוסל. ובאנסוהו לחלוץ פסק דלא הוי חליצה כלל ואינו פוסל על האחיין. ותמה שם הה"מ ז"ל דמ"ש אונס ומודעא. ובארנו שם דבמסור מודעא על החליצה הוי חליצה בלא כוונת פטור דהא גלי דעתו דלא ניחא לי' אבל עיקר החליצה אינה יכולה להתבטל רק דע"י המודעא אנו רואין שלא כיון לפוטרה וחליצה בלא כוונה הויא חליצה פסולה ופוסל. משא"כ אנסוהו לחלוץ דאונס כמאן דלא עבד דמי וכמאן דלא חליץ כלל ומתבטלת מעשה החליצה. להכי אינו פוסל מן האחיין עיי"ש שבארנו הדברים בארוכה. וא"כ קשה בכפאו ואכל מצה אמאי יצא נהי דלא בעי כוונה מ"מ הא אונס כמאן דלא עבד דמי. א"י כמ"ש הרמב"ם דמה שאדם מחוייב לעשות לא מיקרי אונס כלל ולא מיחסר אלא כוונה ולמ"ד מצות א"צ כוונה יצא כיון שמחוייב לאכול מצה בלילה אין זה אונס. זה מה שנראה לי בכיאר לשון הרמב"ם ז"ל:

וכיון שנתברר דדעת הרמב"ם דגט מעושה ע"י ישראל או ע"י א"י אם הוא כדין כשר מטעם דלא הוי אונס ודברים שבלב א"ד ומהני אע"ג דלא נשתנה להתרצות בלבו א"כ שפיר מיקרי ס"ס. ספק שמא נתרצה מתוך האונס וכדמוכח מרבירי הרשב"א דבנטל מעות דרכו להתרצות דרמי

טפי הוי לי' לאתויי ממשנה דגיטין דגט מעושה בישראל כשר השנויה קודם דאמאי כשר הא בלבו לא ניחא לי' א"י דברים שבלב אינם דברים:

אבל לפי דברי הרמב"ם ז"ל א"ש דלא איכפת לן כלל במה שנאנס משום דכל מי שנאנס לעשות דבר שמחוייב לעשות לא מיקרי אונס ולא אמרינן דכמאן דלא עבד דמי. רק שמקשה דנהי דלא הוי כמאן דלא עבד מ"מ דל האונס מהכא הא בעינן לרצונו גבי קרבן וכן גבי גט אין האיש מוציא אלא לרצונו וזה בלבו לא ניחא לי'. א"י דברים שבלב אינם דברים וכיון דאונס אין כאן ובפיו אומר דניחא לי' הוי לי' רצון גמור. וא"ש השתא דלא מייתי ממתניתין דגט מעושה בישראל כשר משום דהוי מצי לרחווי ולעולם דברים שבלב הוי דברים, והכא בגט מעושה דכשר הוא משום דכיון דמחוייב לעשות לא בעינן רצון ואף דרצון אין כאן מ"מ כיון דאונס אין כאן הוי גט. והא דאין האיש מוציא אלא לרצונו הוא רק היכא דאינו מחוייב לגרשה וגירש באונס דלא הוי גט. אבל היכא דמחוייב לגרשה דלא מיקרי אונס הוי גט אע"ג דרצון נמי לא הוי ולעולם דברים שבלב הוי דברים. להכי מייתי ממתניתין דערכין דאמרינן דגט במעושה כדין בעינן רצון והא דא"י דבעינן למכפי' עד שיאמר רוצה אני וילפינן לה מקרא דלרצונו דגבי קרבן. ומזה מוכיח שפיר דדברים שבלב אינם דברים דהא בלבו לא ניחא לי' ואפ"ה מהני. ודחי דילמא שאני התם דניחא לי' בכפרה ומצוה לשמוע דברי חכמים ומחמת זה גמר ומתרה בלבו והוי גט. והנה כ"ז לפי מה דבעי לרחווי דדברים שבלב הוי דברים והוצרך לתרץ דמחמת מצוה וכפרה גמר ומתרה. אבל לדין דקיי"ל כרבא דדברים שבלב לא הוי דברים אין אנו צריכים לאמר במעושה כדין דגמר ומתרה בלבו אלא דבלא"ה הוי גט דכיון דאונס ליכא בדבר שמחוייב לעשות ובפיו אומר שרוצה הוי לי' דברים שבלב ואינן דברים והוי גט מעליא. להכי לא כתב הרמב"ם ז"ל גבי מעושה כדין בישראל ובא"י טעמא דגמר ומגרש משום דאפילו בלבו לא ניחא לי' ולא נשתנה דעתו להתרצות נמי מהני. כיון דאונס אין כאן ודברים שבלב אינן דברים. ורק במעושה שלא כדין כתב הטעם והואיל שב"ד של ישראל אנסוהו יגמור ויגרש

הגה"ה

(*) **וא"ש** בזה מה שהקשה הרמב"ן והריטב"א בחידושי דלפי מה דמייתי ממתניתין דדברים שבלב אינן דברים ולא ידע מהך סברא דמצוה לשמוע דברי חכמים תקשה אמאי מעושה בעובד כוכבים פסול הא מ"מ לא הוי אלא דברים שבלב. ולפמ"ש א"ש דדווקא במעושה בישראל מהני הא דדברים שבלב א"ד משום דשם ליכא אונס כלל דכל מה שמחוייב לעשות לא מיקרי אונס ולא איכפת לן אלא שיהא רצון וכיון שאומר בפיו שרוצה ודברים שבלב א"ד הוי גט. אבל במעושה דא"י, דא"י לאו בני עישוי נינהו ואינו מחוייב לעשות. דעישוי א"י דמי כמי שאינו מחוייב לעשות כלל כמ"ש התוס' (בב"ב מ"ח) שם. א"כ הוי לי' אונס וכמאן דלא עבד דמי ול"מ הא דדברים שבלב א"ד, ולשיטת הרמב"ם דפסק כר' משרשיא דדבר תורה בעכו"ם נמי כשר ורק מחמת גזירה שלא תהא כאו"א תולה עצמה בא"י ומפקעת עצמה מיד בעלה, בלא"ה לא קשה קושית הרמב"ן והריטב"א ממעושה בא"י דשם הוי רק מדברנן משום גזירה. ומזה ראי' גדולה לשיטת הר"מ ז"ל דפסק כר"מ משום דסתמא דתלמודא דקידושין מוכחא כוות' ודחינן חדא מקמי תרת. היינו סוגיא דהמגרש דדחי דרב משרשיא דחינן מקמא סוגיא דקידושין ורב"ב דאית להו דר' משרשיא ודו"ק:

דאף שכתנאי הוא לעונת חברו מ"מ שייך בו דין אונם
 דלא שכיח ע"י דלא ב"י כתנאי ע"ז בדבר כלל וע"כ
 מכני טענת אונם לגלות דלא כיב זכ כתנאי כלל
 והוי כמאן דעבד, נמלא דדין אונם דלא אסיק
 אדעתא מכני גם כיבא שכתנאי ב"י לעונת חברו
 מ"מ האונם מגלה דלא היבא כונתו לה, ודין זה
 הוא ג"כ מדין דולנערק ל"ת דבר ולי"ע.

סימן ג

בענין ביטול התנאי באונם

(א) הגה ראיתי בכתב יד של ת"ח אחד חדוש
 ממורי ורבי בגאון האמיתי מרן ר' חיים
 שליט"א בדברי הרמב"ם פרק ז' מה' סוכה דין ב'
 י' ח"ל מי שקנו מידו שאם לא יבוא ביום פלוני וכו'
 וישבע ויעול אבד את זכותו ואין לו כלום ויפער
 חבירו ועבר ביום ולא בא נתקיימו התנאים ואבד
 את זכותו ואם הביא ראיה שכיב אונם בלוחו ביום
 כרי זה פטור מקנין זה וישבע כשיצטענו כשכיב
 מקודם עכ"ל (ה). והקשה בהגהות מיימוני שם (ב)
 מדברי הירושלמי דא"י שם פלוגתא דר' יוחנן ור"ל
 בקידוש אשה ואמר לה אם לא אכנסנה עד יום פלן
 לא יכ"י קדושין, ואח"כ הכוה יומא ונאנס ולא כנסה,
 דר' יוחנן סבר אונסא כמאן דלא עבד דמי, ור"ל
 סבר אונסא כמאן דעבד בוי, וק"ל כר' יוחנן דמה
 שנאנס ולא כנסה לא בוי כנסה, וא"כ ה"י אחאי
 יתחשב כאלו בא, והש"ך תמה על ההגהות מיימוני
 דכא דברי הרמב"ם מפורשים בגמ' דנדרים דף כ"ז
 הכוה גברא דאחפיה זכותא וכו'.

ות"י מורי שחי' לאורך ימים ושנים, דדברי הירושלמי
 אינם שייכים לדברי הרמב"ם דכא ודאי אס
 עשה מעשה קיום כתנאי רק באונם בזה אבני לן

(א) ועיין ברמב"ם פ' י"א מה' מכירה ב"י

י"ד.

(ב) לפי גירסת הב"ח הוצא בש"ך ב' דיינים
 סימן כ"א ס"ק א' אות ב', פ' דהגירסא שלפנינו
 בהגהות מיימוני הוא דכ"א ראיה מהירושלמי.

טענת אונם שלא יכ"י כמי שעשה מעשה קיום
 כתנאי, דילפינן מקרא דולנערק לא תעשה דבר
 דמעשה אונם לא בוי כמו שעשה, מדחזינן דכתורב
 עשה אס עשה באונם כאלו לא עשה, וכ"כ אס
 בלד המקיים הוא שלילת המעשה וכוה בלד המקיים
 כ"ש שלא יכ"י כמי שעשה כיון שע"י אונם לא בא
 בוי כאלו לא עשה לז קיום זה, משו"כ ככא כיון
 דלא בוי כאילו לא בא ממילא אין כאן קיום, אבל
 שנאמר כל כך אבני לן אונם שלא יכ"י כמו שעשה
 מעשה זו, וגם יכ"י כמו שעשה בהפך מה בזה
 לא מלינו כל כך חידוש בקרא דלנערק לא תעשה
 דבר, ואס כן ככא גבי כתפיה הזכותא דנעשה לז
 המקיים אבני ל"י טענת אונם שלא יחשב מעשה,
 אבל גבי דירושלמי אס נבוא לעשות לז המקיים
 לריבין אזו לחשוב מה שלא כנס ע"י אונם כמו
 שכתבינא, בזה סובר ר' יוחנן דאונם לא כמאן דעבד
 בוי ור"ל ס"ל דאונם אפי' כמאן דעבד בוי, ושוב
 קשה להבין קושית ההגהות מיימוני, ות"י מורי
 בגאון האמיתי שחי', דבהכ תנאי לריב שכיב כן
 קודם ללאו, וכפילא, וא"כ ע"כ בקדים שאם לא
 יבוא יצטלו, ואם יבא לא יצטלו וא"כ אס נתפוס
 עיקר כהכין נמלא דאס לא יבא יכ"י לז המקיים
 וא"כ בוי שפיר אונם מכני שלא יכ"י כך מה שלא
 בא ע"י אונם כמו שלא עשה אותה, אבל אס נתפוס
 לז בשני לעיקר דהביאה יכ"י דוקא במצטל, אבל
 אס לא יכ"י ביאה יתקיים א"כ תלוי המעשה במה
 שלא יכ"י ביאה וא"כ ל"ש כאן טענת אונם למצטלי
 ולצטל המעשה משום אונם דכא נבי שלא חשוב כמי
 שלא בא מ"מ כא גם ביאה אינה דכא לא בא,
 ומקודם היה ר"ה מורי לדון בזה דתפוס לשון אחרון
 וא"כ בהביא דירושלמי צע"כ כתנה אס אכנסנה
 ואס לא אכנסנה וא"כ תפוס לשון אחרון וא"כ מה
 שאינה חשובה כלא כנס זהו סגי לקיים בקדושין
 ושפיר הקשה בגמ"י, ושוב חזר והקשה חדא דע"כ
 לא שייך תפוס ל"א אלא כיבא דסתרי ב' הלשונות
 משא"כ ככא, ועוד דא"כ יקשה מסוגיין גבי הכוה
 גברא דאחפיה זכותא ואמר אס לא אחינא דתנאי
 באחרון היה אס אחינא ואס כן מאי מכני טענת אונם
 נבי דלא חשיבא כך כאילו לא בא מ"מ כא גם ביאה
 אינה דכא לא בא וע"כ מסיק דאדרבא ככא כעיקר
 הוא הלשון ראשון משום דהכפילא לא באה רק לחזק
 את כתנאי אבל גילוי דעתא ידעינן ע"י כא' משום

פטור בהמה לאו נעבד היא ולא משום דאונס כמאן דלא עבד כלל.

ובחידושי הגרע"א ז"ל לכתובות ל' נסתפק אם חייבי מיתות אונסין פטורין מתשלומין כחייבי מיתות שוגגין. ובש"מ שם כתב דלינו פטור ומשום דחסר ילפותא לאונסין. ומבואר מד' הש"מ והגרעק"א דגם אונס חשיבא מעשה עבירה דבלא"ה הרי ליכא לספוקי כלל דכמאן דלא עבד הוא. ^{ועוד} ונשאר עבירות הא ליכא גס חיובא דלכתחלה דיהרג ואל יעבור ובאונס שרי לכתחלה, יעוין בתוס' דף ג' ב' אהא דלידרוש להו דאונס שרי. וגם דלענין פטור ממון הרי תליא בחייבי מיתות, ולענין חיוב מיתה הא הו דינעבד ונאמר דין פטור אונס דכמאן דלא עבד כלל.

ואשר נראה בזה, דדין פטור אונס אינו רק דין פטור מחיובי דגבזא, כ"א שהוא דין פטור להעושה מעיקר העבירה, דכל שעבר באונס פטור מהעבירה ולא חוטא ועובר עבירה הוא כלל אף שעשה להמעשה, וכמש"כ הר"מ במאמר קידוש השם והריב"ש בס' ד' דלאו רשע הוא ואינו פסול לעדות, ואין לנערה חטא משפט מות, והתורה פטרה עיקר החטא וחיובו, ^{ועוד} ונדעת הר"מ דס"ל דהו"ל מחלל שם שמים באונס נראה דאין פטור אונס מהעבירה אלא לענין עונשין, שאין כאן עבירה דמיתה ומלקות, אבל מ"מ עבירה היא. ואשר ע"כ הוא דס"ל לר"ז דלא נעשה נעבד משום פטור אונס, אחרי שהוא דין פטור בהמעשה ע"ז שפטור מהעבירה דע"ז ואין כאן עבירה דע"ז לאיסורא וחיובא, ולא נעשה ע"ז כ"א בהמעשה ע"ז לדינ' לאיסורא וחיובא. ורצא ס"ל דכיון דחייב ליהרג ואל יעבור ואיכא ע"ז לחיובא דליהרג ומלכות קידוש השם, חשיב ע"ז גם לענין דין נעבד. וכשאמרתי דבר זה לפני גאון הדרת רבנו זללה"ה אמר לי, דזה כבר רצה להוכיח מהגמ' דע"ז, דדין איסור נעבד אין האיסור משום חלות שם ע"ז וכדין איסור ע"ז להדיוט, כ"א דמעשה הע"ז היא האוסרתו לגבזה וכמו נוגח ונרצע, וכיון דמשום מה שנעבד נאסר תליא איסורו בהנעצדה בו עבירה, ומש"ה באונס ובפקו"נ דפטור ומותר לא נאסר ולא חל עליו שם נעבד לגבזה, ושאיני דין נעבד לגבזה מאיסור ע"ז להדיוט, דאיסור ע"ז משום חלות שם ע"ז הוא ואין מעשה העבודה אוסרתו כ"א דמעשה העבודה חל עליו שם ע"ז ואיסורו משום שם ע"ז שבו, ^{ועוד} וזה לא תליא באיסור והיתר כלל, ואף אם מותר לו לעבד משום אונס ופקו"נ, מ"מ

דשייך לומר בו דהו"ל לאתנויי, דזהו טעמא דר"ה דלא אמרי' אונס הוא משום דבתנאי הו"ל לאתנויי ולא אחתי, ולזה מביא ממתני' דנדרי אונסין דלא אמרי' דהו"ל לאתנויי, ושבו דער דינא דנאנאם ולא בא פטור מדין פטור אונסין. ^{ועוד} ונא"ה דהר"ש פירש לה למתני' דנדרי אונסין שם משום דאדעתא דהכי לא אדרי', הוא משום דאירי אף באונס שאינו גמור כמש"כ הריב"ז שם, וכבר הבאנו צביאורים לנדריס מהדו"ק סימן ע"ז מהר"ש בנזיר דמפרש למתני' משום האדם שצוה ודין נדרי אונסין.

ודבר זה, דקיום תנאי באונס ל"ה גיטא משום אונס רחמנא פטרי', כבר תמהו עליו דמאי שיאט' זל"ז, דאונס רחמנא פטרי' הוא דין בעונשין שהגבירא פטור מחיובי עונשין באונס, אבל שמעשה קיום התנאי באונס לא יהי' קיום זו מנ"ל. ורגילין לפרש ע"פ דעת החמדת שלמה בתשו' לאו"ח סי' ל"ח ול"ט, דהפטור של אונס אינו רק פטור עונשין בהגבירא שאינו חייב בעונשין, כ"א דהוא דין אונסא כמאן דלא עבד וכמי שלא עשה המעשה כלל, ואין מעשה עבירה לחיובו, ומוכיח זה מהגמ' בע"ז דף נ"ד, דמשתחוה לבהמה באונס לא אסרה משום נעבד דאונס רחמנא פטרי', ומה שייך פטור עונשין דעובד שלא לאתשבה לבהמה לנעבד, ודין נעבד דבהמה תליא אם נעשה זה מעשה ע"ז או לא, ובע"כ דבאונס לא חשיבא מעשה ידי' כלל ואין כאן עבודה וזה וממילא דל"ה נעבד. וכמו"כ בתנאי כל שנתקיים התנאי דאם לא באתי באונס אונסא כמאן דלא עבד וליכא מעשה ידי' דאם לא באתי וליכא קיום תנאי. ולפ"ז ז"ל דבקיום תנאי בעינן מעשה ידי' דאם לא באתי, וכן כתב בצרכת שמואל לנדריס סימן י"ד או' ב' בשם רבנו הגדול הגר"ח זללה"ה.

ב

האומנם עיקר דברי החמדת שלמה ז"ע, דלפ"ד קשה המסקנא דרצא שם דחשיבא ע"ז משום חיובא דיהרג ואל יעבור משום קידוש השם יעוין בתוס' שם, והרי גם במקום דיהרג ואל יעבור איכא תורת אונס וכמוש"כ תוס' שם והר"מ ברפ"ה מהל' יסודי התורה, וכל דאיכא תורת אונס ה"ה כמאן דלא עבד כלל ואין חשיבא ע"ז זה. וכשאמרתי דברי החמדת שלמה לפני רבנו הרב זללה"ה הקשה מיד מזה דיהרג ואל יעבור. ויעוין בס' ר"ח בע"ז שם דמבואר דפריך משום דכל שהעובר

עשיית הנדר. - ובנדרי שגגות דלעיל ליתא להאי אומדנא כלל דמהכ"ת שלא ידור אם יאכל בשוגג, ורק הכא אין בדעתו לידור באופן כזה שיהיה אנוס מלבוא. - ורק הריב"ש הוא דמפרש לה מצד חסרון דהאדם בשבועה בשעת קיום התנאי, ועי' עוד להלן בסוגיית הגמ' מה שיבואר בס"ד.

ובנתה"מ סי' נ"ה סק"א כתב דהא דבנדרי כשנאנס מותר אינו משום דאדעתא דהכי לא נדר, דכל כה"ג דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נדר צריך היתר חכם דכל שאלת נדרים הוא כך דמשהו ליה לנדר טעות כמבואר בנזיר בפרק כ"ש ואפ"ה צריך היתר חכם, רק שנדרי אונסים התירה רחמנא מטעם דאונס רחמנא פטריה את"ד. ולא זכר לכל הנ"ל.

גמ' אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלון הני זכוותאי. תוס' בד"ה וכי תימא כתבו דהיינו שמודה דהשטר פסול והיינו דאית בה דינא דהודאת בעל דין, וכן בר"ן בע"ב כתב כן כמה פעמים. ובקה"י סי' כ' מקשה מה שייך כלל הודאה על תנאי והלא הודאה אינה אלא סיפור מה שכבר היה ומה שייך להטיל תנאי בזה שאם יבא אינו מודה ואם לא יבא עד ל' יום הוא מודה. ודן ליישב דאין הכונה שמודה עכשיו שהזכיות בטלין אלא מודיע לב"ד שהעובדא זו דלא יבא היא הודאה מצדו שכל זכויותיו בטלין וכשלא בא בזמנו הוי זה שלא בא כהודאה על זכויותיו שהן בטלין. - ודבריו צ"ב דא"כ מה שייך כלל הנידון אי שייך בזה טענת אונס, הא כיון דאינו יכול לבוא אין בזה שלא בא הודאה. אלא בע"כ דההודאה היא עכשיו ומה שתלה זאת אי לא יבא עד ל' יום אין זה אלא תנאי, וא"כ צ"ב מה שייך הודאה על תנאי.

ועי' בקה"י דכתב דמסוגיא בה"כ דף קמ"ט מוכח דשייך הודאה על תנאי עי'

בדבריו, ועי' מש"כ באור תורה שם. ועי' לק' בע"ב מה שהבאנו מהתורת האהל.

→ **גמ' א"ל רבא** אנוס הוא ואונס רחמנא פטריה. צ"ב מה שייך בזה נידון דפטור וחייב, הא אין הנידון כאן להענישו אמה שעשה, אלא דכיון דכך התנה בתחלה שאם לא יבא יתבטלו זכויותיו כל שלא בא אפי' באונס הרי עכ"פ לא בא. ובקוב"ש בריש כתובות [ועוד אחרונים] ביארו עפ"י היסוד המבואר בשו"ת חמד"ש אור"ח סי' ל"ח ושו"ת עוניו"ט אה"ע סי' קס"ז דאונס אין זה פטור בעונש כלחוד אלא דמעשה באונס חסר בעשייה ונחשב כמו שנעשה ממילא, ולפי"ז ה"נ כיון דהוי אנוס לא נחשב דנתקיים התנאי. [ועי' בחי' ר"ש כתובות סי' ב' מה שכתב לבאר הענין באופ"א]. אלא דצ"ב דבשלמא במידי דעשייה שפיר י"ל דבאונס לא חשיב שעשה, אך הכא הרי התנאי הוא אם לא באתי והרי למעשה לא בא, וצ"ל דלא באתי אין הכונה מה שבמציאות לא בא, אלא מה שעושה אי ביאה, וכל שבאונס נעשה אי ביאה לא חשיב שעשה אי ביאה. - וכן ברש"י בכתובות ד"ג א' כתב דהטעם שיש טענת אונס בגיטין, היינו משום דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, ומקורו מהסוגיא הכא.

ובקוב"ש שם כתב דלפי"ז הדבר פשוט דאם התנאי היה להיפוך כגון אם באתי ונאנס ולא בא דודאי דע"י אונס לא חשיב דנתקיים התנאי, ומביא כן מהשיטה שם בשם הרא"ה וכן הוא בריטב"א גיטין דל"א בשם רבינו והוא הרא"ה, עי' עוד בדבריו.

ויסוד זה של החמד"ש והעוניו"ט כתבו כן להוכיח מהא דאיתא בע"ז דנ"ד דאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמתו כיון דאונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר אין נאסרת הבהמה מדין נעבד, דלכאורה צ"ב מה שייך לדון בזה דין פטור אונס הא עכ"פ נעבדה

הבהמה, אלא מוכח דהכונה היא דמדין אונס כיון דחשיב כמאן דלא עביד לא נאסרה הבהמה, ע"י עוד בדבריו. אך ע"י בחי' מרן ר"ז הלוי הל' ע"ז מה דביאר דברי הגמ' באופ"א ונראה מדבריו דנתכוין להפקיע הפי' הנ"ל עיי"ש.

והנה אמרי' הכא בגמ' וכי תימא קטלא שאני וכו'. ולפי"ז אי אפשר ללמוד מקרא דולנערה לא תעשה דבר יסוד זה דבאונס לא חשיב מעשה כיון דקרא מיירי רק לגבי עונש, דלא ענשינן אאונס. ולפי"ז ליתא נמי ליסודם של החמדר"ש והעוניו"ט. ודברי רש"י בכתובות הנ"ל דמפרש דהטעם דיש טענת אונס בגיטין משום האי קרא, כתב הקוב"ש שם דרש"י יפרש דהוי רק וכי תימא אבל למסקנא נשאר דכן ילפי' מהאי קרא. אך בר"ן וברא"ש מתבאר דנשאר הטענה דקטלא שאני, וכל הטעם הוא משום אומדנא, וא"כ תו אין מקור ליסוד הנ"ל ועוד צ"ת.

ובהא דבעינן למימר דקטלא שאני, יל"ע א"כ לגבי עונש מלקות מנלן דבאונס פטור, ואולי אין כונת הגמ' דוקא קטלא אלא העיקר הוא דעונש שאני וה"ה מלקות. ובפי' הרא"ש כתב דקטלא שאני משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה, ויל"ע אי במלקות נמי איכא להאי דינא, ובשיעורי ר"ש מכות ד"א כ' אות ש"ע בהג"ה ע"ב מוכיח מסנהדרין דל"ב א' דגם במלקות איתא להאי דינא, והגאון המגיה שליט"א מוסיף דכן מבואר בלשון המלחמות בפסחים דמ"ו ב', אולם מדברי התוס' ב"ק דפ"ו ב' ובתו"י כתובות דל"ה א' משמע איפכא.

גמ' והתנן נדרי אונסין וכו'. הר"ן מפרש דממתני' חזינן דכך היא האומדנא שלא נדר על דעת אונס וה"נ הכא לא נתכוין לבטל זכויותיו אם יאנס מלבוא. ור"ה דלא יליף ממתני' כתב

הר"ן דס"ל דהכא כיון דהו"ל לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה.

וברא"ש כתב ביאור אחר בטעמא דר"ה דאי אפשר למילף ממון מנדר, דשאני נדר דבעינן פיו ולבו שוין ולא היה בדעתו לידור אם יעכבנו אונס אבל בממון לא אזלי' בתר מחשבת לבו אי לא אתני בפירוש בלא עכבת אונס אין אונס מבטל התנאי. ומבואר ברא"ש דבר חידוש בדעת רב הונא, דאף דבר שבממון לא חשיב אומדנא דמוכח לבטל מה שהתנה, אבל בנדרים דאיכא דינא דהאדם בשבועה ובעינן פיו ולבו שוין אף בזה דאין זה מוכח בטל הנדר. והיינו דדין האדם בשבועה הוי דין מיוחד בנדרים וכל שאין דעתו שלמה לא חל הנדר, ולכן אף באופן דלא הוי אומדנא דמוכח בטל הנדר. אך זה רק בדעת ר"ה, אבל רבא דפליג ומדמה דיני ממון לנדרים פליג וס"ל דכל דבממון לא מהני כיון דחשיב דברים שבלב גם בנדר לא מהני. וכן הר"ן דלא ס"ל לטעמא דהרא"ש משום דס"ל דממון שוה לנדר. ועי' בחי' הגרנ"ט בענין נדרי שגגות ועי' עוד להלן.

בהא דרבא יליף ממתני' דנדרים אונסין, הנה לעיל כמתני' נתבאר ג' דרכים בביאורא דמתני', דהר"ן והרא"ש מפרשים דהוי אומדנא דעל דעת כן לא נדר, ולפי"ז ניחא היטב הדמיון של הגמ'. והריטב"א והנמ"י ג"כ מפרשים משום דלא התנה אדעת כן, אלא דהם מפרשים דאין זה אומדנא דמוכח ואעפ"כ לא הוי נדר משום דבעינן האדם בשבועה [וכטעמא שכתב הרא"ש בדעת ר"ה]. ומקשים הנ"ל דא"כ איך למדים מדינא דנדרים אונסין לדיני ממונות הא שאני נדרי אונסין דאית בה דינא דהאדם בשבועה, ועי' בדבריהם מה שתי' והדברים צ"ב. אולם הא קשה טובא וכבר הקשה כן הגרע"א בסי' רל"ב ס"ב והובא כאן בחי', דהרי הריב"ש מפרש דטעמא דמתני'

הקה"י), אכן בשטמ"ק לקמן פב: מפורש דלמ"ד מיעקר עקר אם היפר מקצתו הופר כולו וצע"ג ממתני' דלקמן צ:.

המחנ"א (שבועות ס"ח) מביא משו"ת הר"ן דמי שנשבע לפרוע קרן ורבית אע"פ דעל הרבית לא חלה השבועה דהוי נשבע לבטל את המצוה מ"מ על הקרן חל ולא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו אלא הכא דכשנדר לא היה דעתו על אביו משא"כ התם כשנשבע היה דעתו גם על הרבית, והביא דהריטב"א בשבועות כט. כתב דלא הותר כולו משום דמה שלא חל על הרבית הוא ממילא ולא מחמת טעות או עקירת חכם, ועי' בשעה"מ (פי"ב מנדרים ה"י) שהביא מספר קול יעקב שדן במי שהיו לפניו ב' בהמות ואמר הרי אלו עולה ונמצאת אחת מהן בעלת מום אי אמרינן דהותר כולו או דכיון שמעיקרא לא היה שייך שיחול על הבע"מ לא נחשב שהותר מקצתו והשעה"מ הוכיח דלא הותר כולו מהריטב"א והר"ן הנ"ל וכן ממש"כ הר"ן לעיל יז: דהנשבע שלא יאכל תאנים ואח"כ נשבע שלא יאכל תאנים או ענבים חלה השבועה השניה על הענבים ואע"פ שלא חל על התאנים וע"ש עוד שהאריך, ועי' בקה"י (סי"ט) שהאריך בענין זה ע"ש היטב, ולכאור' היה נראה דנידון זה תלוי בפלוגתת הר"ן והרא"ש (שהובא לעיל כה: אות ו) אי הא דנדר שהותר מקצתו הותר כולו ילפינן מקרא או מסברא ודו"ק, (וע"ע מש"כ לעיל יז: אות ד).

(ו) א"ל רבא אנוס הוא וכו' וכ"ת קטלא שאני והתנן נדרי אונסין וכו' - משמע דקיום תנאי באונס לא מהני משום דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, וכ"כ רש"י בכתובות ג. (וע"ש בקוב"ש אות א), וצ"ע דהך קרא איירי בעונשין ומאי שייך לענין אונס בתנאי, ושמעתי לפרש דהכא בדעתו לקנוס את עצמו אם לא יקיים התנאי ומסתבר שאין בדעתו לקנוס את עצמו אם יאנס וכמו שמצינו בעונשין, וכ"מ בר"ן, אולם הקוב"ש (כתובות אות ה) מביא מהחמדת שלמה שביאר דמהך קרא ילפינן שמעשה שנעשה באונס לא מתייחס לעושה (ע"ש שהוכיח כן מהגמ' בע"ז נד. דהעובד ע"ז באונס לא נאסר משום נעבד, וצ"ע דהא רבא שם פליג ואוסר ועוד דהתם י"ל דלא נאסר משום שכשנעשה באונס לא חשיב נעבד, ועי' בחדושי הגר"ז על הרמב"ם סוף הלכות ע"ז מש"כ בזה), ודבריו צ"ע דאפי' אי נימא דמעשה עבירה באונס לא מתייחס לעושה מ"מ בשאר מקומות לא מצינו כן ואדרבה מצינו דאדם המזיק חייב באונס ועוד דבאונס דאם לא באתי ליבטלן זכותאי דהתנאי מתקיים בשב ואל תעשה א"א לפרש כן. הריטב"א והנמוק"י כתבו דנדרי אונסין שרי משום דבעינן "האדם בשבועה" וליכא ומשו"ה לא בעינן אונס גמור אלא אפי' אונס כל דהו כמו חלה בנו כיון דלא אסקיה אדעתיה בשעה שנדר, והוסיפו דלפי"ז אפי' אונס חולי דשכיח או עכבת נהר הוי אונס אע"פ דלגבי גיטין לא הוי אונס משום דהו"ל להתנות ולא התנה וכמבואר בגמ' בסמוך, אולם ברא"ש במתני' משמע דדוקא אונס דלא שכיח ולא מסיק אדעתיה הוי אונס (וכן מפורש ברא"ש בסמוך כז: ד"ה שאני מעברת) ומשמע דס"ל דנדרי אונסין מותרין כמו בכל התורה דקיום תנאי באונס לא מהני ואי"ז מדין האדם בשבועה וכ"מ בר"ן וכן מפורש בריטב"א בשבועות כו., ועי' מש"כ לעיל כה: אות ב, (ובמהרי"ט ח"א ס"א ביאר דלא נאמר האדם בשבועה בקיום תנאי אלא על קיום תנאי שהוא בקו"ע וכדלעיל כה: ולא בתנאי שמתקיים בשוא"ת).

וע"ש בריטב"א ובנמוק"י שהקשו [לפי שיטתם] מה הגמ' מוכיחה מנדרים אונסין דאם נאנס ולא בא לא בטלו זכויותיו הא שאני נדרים דבעינן האדם בשבועה (ועי' ברא"ש ובתוס' [ד"ה ולרבה] שכתבו דזהו סברת רב הונא דאפי' באונס בטלו זכויותיו ולא הוקשה לו מנדרים אונסין), וע"ש מה שתרגו, וצ"ב, ועי' בברכ"ש (סי"ד וסי"ז) מה שביאר וע"ע במגיה לריטב"א. והנה ממש"כ הריטב"א והנמוק"י דנדרי אונסין מותרין משום האדם בשבועה מוכח דכשיש אונס בקיום התנאי נחשב כמו שהנדר חל באונס וה"ה לענין אונס בגיטין דמדמי לה לנדרי,